

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ MALİ YARDIMLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEVİLAY DEMİR

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Cuma BOZKURT

GAZİANTEP
EYLÜL 2009

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ MALİ YARDIMLARI

Öğrencinin ADI SOYADI: Sevilay DEMİR
Tez Savunma Tarihi: 7 Eylül 2009

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AĞIR
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Doç. Dr. Arif ÖZSAĞIR
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Cuma BOZKURT
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

İmzası

Yrd. Doç. Dr. Cuma BOZKURT (Jüri Başkanı)

Yrd. Doç. Dr. Rüstem YANAR

Yrd. Doç. Dr. Abdüllatif ÇEVİKER

Aileme...

Sevilay DEMİR

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans çalışmam sırasında, benden yardımlarını esirgemeyen değerli Hocam ve tez danışmanım Yrd. Doç. Cuma BOZKURT'a bilgi ve tavsiyelerinden dolayı teşekkür ederim.

Ayrıca eşim Yrd. Doç. Feridun DEMİR'e tezimin yazımı sırasında göstermiş olduğu sabır ve yardımlarından dolayı da çok teşekkür ederim.

ÖZET

AVRUPA BİRLİĞİ MALİ YARDIMLARI

DEMİR, Sevilay

Yüksek Lisans Tezi, İktisat Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Cuma BOZKURT

Eylül 2009, 66 Sayfa

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki mali ilişkiler, 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'na kadar, 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan, Ankara Antlaşması'nda kabul edilen Mali Protokoller kapsamında yürütülmüştür. İmzalanan bu mali protokollerin amacı, Türkiye ekonomisinin hızlı kalkınmasını sağlamaktır. Bu amaçla, Ankara Antlaşması'nda dört mali protokol imzalanmış, ancak bunlardan üç tanesi hayata geçirilebilmiş, dördüncü mali protokol ise siyasi nedenlerden dolayı uygulanamamıştır. Bu protokollerden sonra, mali ilişkiler proje bazında kredi-hibe şeklinde gerçekleşmiştir.

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki mali ilişkilerde iki önemli dönüm noktası bulunmaktadır. Bunlar, Türkiye'nin Birliğe aday ülke olarak kabul edildiği Helsinki Zirvesi ve Gümrük Birliği'nin kabul edilmesidir.

Bu çalışmada, Avrupa Birliği'nin yapısı, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile olan ilişkilerinin kronolojik süreci, Türkiye'nin, diğer aday ülkelerin ve üye olmayan ülkelerin Topluluk ile olan mali ilişkileri incelenmiş ve Türkiye'nin durumu ile diğer ülkelerin durumu mali ilişkiler yönünden karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği Mali Yardımları, Avrupa Birliği, Avrupa Birliği ve Türkiye Arasındaki Mali İlişkiler

ABSTRACT

FISCAL ASSISTANCES OF EUROPEAN UNION

DEMİR, Sevilay

M. A. Thesis, Department of Economics

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Cuma BOZKURT

September 2009, 66 Pages

Fiscal Assistances between European Union and Turkey had been carried out by Financial Protocols accepted at Ankara Agreement which was signed on October 12. 1963 until 1/95 Numbered Decision of Partnership Council. Purpose of these signed financial protocols is to provide fast progress to Turkish Economy. For this purpose, four financial protocols had been signed, but three of them were applied, fourth one was not applied because of political reasons. After these protocols, fiscal relations have been carried out based on the projects which were credit/donation type.

There are two important turning points between the fiscal relations of Turkey and European Union. These are the Helsinki Summit Meeting at which Turkey was accepted as a candidate country and acceptance of Customs Union.

In this study, structure of European Union, chronological progression of relation of Turkey with European Union, fiscal relations of European Union with Turkey, other candidate countries and non-member countries were investigated and situation of Turkey and other countries were compared in terms of fiscal relations.

Key Words: Fiscal Assistances of European Union, European Union, Fiscal Relations between Turkey and European Union

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
KISALTMALAR	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. GİRİŞ	1
2. LİTERATÜR ÖZETLERİ	5
2.1. AVRUPA BİRLİĞİ OLUŞUM SÜRECİ	5
2.1.1. Avrupa Birliği Organları	8
2.1.1.1. Parlamento	9
2.1.1.2. Avrupa Doruğu	10
2.1.1.3. Konsey	10
2.1.1.4. Komisyon	10
2.1.1.5. Adalet Divanı ve Bidayet Mahkemesi	11
2.1.1.6. Sayıştay	12
2.1.1.7. Ekonomik ve Sosyal Komite ve AKÇT Danışma Komitesi	13
2.1.1.8. Avrupa Yatırım Bankası	13
2.1.1.9. Avrupa Para Enstitüsü ve Avrupa Merkez Bankası	14
2.1.2 Türkiye - Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihçesi	14
2.2. AVRUPA BİRLİĞİ MALİ YARDIMLARI	18
2.3. TÜRKİYE İLE AVRUPA BİRLİĞİ ARASINDAKİ MALİ İLİŞKİLER	22
2.3.1. Helsinki Öncesi Dönem (1964-1999)	24
2.3.1.1. Ankara Antlaşması ve Mali Protokoller	24
2.3.1.2. Diğer mali yardımlar	24
2.3.1.2.1. Özel yardım paketi	25
2.3.1.2.2. Körfez Savaşı	25

2.3.1.2.3.	İdari işbirliği.....	25
2.3.1.2.4.	Demokrasi insan hakları ve sivil toplumun güçlendirilmesi.....	25
2.3.1.2.5.	Uyuşturucu ile mücadele.....	25
2.3.1.2.6.	Nüfus politikaları ve aile planlanması.....	25
2.3.1.2.7.	LIFE-Üçüncü ülkeler.....	25
2.3.1.2.8.	HIV/AIDS.....	26
2.3.1.2.9.	Şap hastalığı.....	26
2.3.1.3.	Gümrük Birliği yardımları.....	26
2.3.1.3.1.	Gümrük Birliği özel yardımı.....	26
2.3.1.3.2.	Avrupa Yatırım Bankası özel kredi olanağı.....	26
2.3.1.3.3.	Makro-Ekonomik mali yardım.....	26
2.3.1.4.	Deprem yardımları.....	27
2.3.1.4.1.	Acil yardım ve rehabilitasyon faaliyetleri.....	27
2.3.1.4.2.	Özel Avrupa Yatırım Bankası Girişimi (TERRA).....	27
2.3.1.5.	Avrupa-Akdeniz ortaklığı.....	27
2.3.1.5.1.	MEDA I Programı: İkili ve bölgesel işbirliği.....	27
2.3.1.5.2.	Avrupa Yatırım Bankası Kredileri.....	28
2.3.2.	Helsinki Sonrası Dönem (1999-2006).....	34
2.3.3.	Gümrük Birliği Öncesi Dönem (1964-1996).....	35
2.3.4.	Gümrük Birliği Sonrası Dönem (1996-2006).....	37
2.3.4.1.	Bütçe kaynaklı yardımlar.....	37
2.3.4.1.1.	Özel eylem programı.....	37
2.3.4.1.2.	Makro-Ekonomik yardım.....	37
2.3.4.1.3.	İdari işbirliği fonu.....	37
2.3.4.2.	Avrupa-Akdeniz işbirliği.....	37
2.3.4.2.1.	Krediler.....	38
2.3.4.2.2.	Hibeler.....	38
2.3.5.	Üyelik Sürecinde Ekonomik İlişkiler (1999-2006).....	39
2.3.5.1.	Avrupa-Akdeniz İşbirliği (MEDA II) (2000-2006).....	40
2.3.5.2.	Katılım stratejisi programları (2001-2003).....	40
2.3.5.3.	Deprem yardımları.....	41
2.4.	AVRUPA BİRLİĞİ'NDEN ÜYE OLMAYAN ÜLKELERE YAPILAN MALİ YARDIMLAR.....	43
2.4.1.	Dış Faaliyetlere Yönelik Yardımlar.....	43
2.4.1.1.	Afrika, Karayip ve Pasifik ülkeleri.....	44
2.4.1.2.	Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri.....	44
2.4.1.3.	Latin Amerika ülkeleri.....	45
2.4.1.4.	Asya ülkeleri.....	46
2.4.1.5.	Akdeniz ülkeleri.....	46
2.4.2.	Katılım Öncesi Yardımlar-Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri.....	47
2.4.2.1.	ISPA.....	47
2.4.2.2.	SAPARD.....	48
2.4.2.3.	PHARE.....	49
3.	MATERYAL VE YÖNTEM.....	54
3.1.	ÇALIŞMANIN MATERYALLERİ.....	54

3.2. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	54
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	55
4.1. TÜRKİYE'YE YÖNELİK MALİ YARDIMLARIN ADAY ÜLKELERLE KARŞILAŞTIRILMASI.....	55
SONUÇ VE ÖNERİ	59
KAYNAKLAR	61
ÖZGEÇMİŞ	65
VITAE	66

TABLOLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 2.1. Anapara başına GNP ve işçi sınıfın üretkenliği.....	20
Tablo 2.2. Ülkelerdeki anapara başına GNP ve işçi sınıfın üretkenliği	20
Tablo 2.3. Avrupa Birliği'nin doğuya genişlemesinden sonraki tahmini bütçe payları ve alınan yardımlar	22
Tablo 2.4. Helsinki Öncesi Dönemde Ankara Anlaşması ve Mali Protokollerle alınan mali yardımlar.....	28
Tablo 2.5. Birinci Mali Protokol Yardımlarının projelere göre dağılımı (1964 - 1969)	29
Tablo 2.6. İkinci Mali Protokol Yardımlarının projelere göre dağılımı (1971-1977)	30
Tablo 2.7. İkinci Mali Ek Protokol Yardımlarının projelere göre dağılımı	31
Tablo 2.8. Üçüncü Mali Protokol Yardımlarının projelere göre dağılımı.....	31
Tablo 2.9. Helsinki Öncesi Dönemde alınan diğer mali yardımlar	32
Tablo 2.10. Özel Yardım Paketi şeklinde alınan yardımların projelere göre dağılımı (1980)	32
Tablo 2.11. Helsinki Öncesi Dönemde alınan Gümrük Birliği yardımları	33
Tablo 2.12. Helsinki Öncesi Dönemde alınan deprem yardımları.....	33
Tablo 2.13. Helsinki Öncesi Dönemde alınan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı yardımları	33
Tablo 2.14. Helsinki Sonrası Dönemde alınan mali yardımlar.....	35
Tablo 2.15. Gümrük Birliği Öncesi Dönemde yapılan mali yardımlar.....	36
Tablo 2.16. Gümrük Birliği Sonrası Dönemde yapılan mali yardımlar.....	39
Tablo 2.17. Üyelik sürecinde Avrupa Birliğinden sağlanan ve sağlanacak yardımlar	41
Tablo 2.18. 1964- 2004 Döneminde Türkiye'ye sağlanan hibe nitelikli mali yardımlar.....	42
Tablo 2.19. Afrika, Karayip ve Pasifik ülkelerine yapılan mali yardımlar	44
Tablo 2.20. 1990-2006 Döneminde Avrupa Toplulukları Genel Bütçesi'nden genişlemeye ayrılan hibe nitelikli mali yardımlar (Milyon Euro- Türkiye Hariç).....	50
Tablo 2.21. 1990-2002 Döneminde Avrupa Yatırım Bankası'ndan genişlemeye ayrılan krediler (Milyon Euro).....	51
Tablo 2.22. 1990-2002 Döneminde Avrupa Yatırım Bankası'ndan genişlemeye ayrılan kredilerin yüzde olarak dağılımı	52

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 2.1. Avrupa Birliği'nin mali olarak desteklediği programlar (AKTD, 2009)	53
Şekil 4.1. Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye yıllar itibariyle mali desteği (AKTD, 2009).....	57

KISALTMALAR

AB:	Avrupa Birliği
AET:	Avrupa Ekonomik Topluluğu
ATGYF:	Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu
ABKF:	Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
ASF:	Avrupa Sosyal Fonu
UF:	Uyum Fonu
AKCT:	Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
EURATOM:	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
GATT:	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
AYB:	Avrupa Yatırım Bankası
OECD:	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
NATO:	Kuzey Atlantik Savunma Paktı
IMF:	Uluslararası Para Fonu
TERRA:	Türk Deprem Rehabilitasyon ve Yeniden İmar Yardımı
MEDA:	Mediterranean Economic Development Area (Akdeniz Kalkınma Yardımları)
MDAÜ:	Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri
PHARE:	Poland and Hungary: Action for the Restructuring of the Economy
ISPA:	Instrument for Structural Policies for Pre-Accession
SAPARD:	Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development
GSYİH:	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
AGİT:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
GDP:	Gross Domestic Product (Gayri Safi Yurt İçi Hasıla)
GNP:	Gross National Product (Gayri Safi Milli Hasıla)
EUMEDIS:	Avrupa-Akdeniz Bilgi Toplumu Girişimi
SMAP:	Short and Medium-Term Priority Environment Action Programme

IMF: International Monetary Fund

ECHO: European Commission's Humanitarian Aid Office

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. GİRİŞ

Avrupa Birliği, aynı coğrafyada bulunan ülkelerin bir araya gelerek oluşturdukları ekonomilerini, pazarlarını, üretim biçimlerini, politik ve ekonomik karar alma mekanizmalarını, siyasi ve stratejik güçlerini birleştirdikleri bir topluluktur. Bu Birlik içerisinde işbirliği ve isteğe bağlı ticaret antlaşmaları, serbest ticaret bölgeleri, gümrük birliği ve tek bir para biriminin uygulanması bulunmaktadır. Avrupa Birliği'nin ilk kurulduğu yıllarda, Birlik içerisinde bulunma fikri bazı ülkeler tarafından pek ilgi görmemiş, ancak, daha sonraki yıllarda Birliğin göstermiş olduğu başarı diğer ülkelerinde Birlik içerisine katılmak istemesini sağlamıştır. Başlarda altı ülke ile kurulmuş olan Avrupa Birliği, daha sonraki katılımlardan sonra, üye sayısını 2009 yılı itibarıyla 27 ülkeye çıkarmıştır. Son katılımlarla, nüfus sayısını 450 milyonun üzerine, konuşulan dil sayısını da 22'ye çıkartmıştır. Bu Birlik, aynı zamanda, Avrupa kıtasının bölünmüşlüğüne de ortadan kaldırmış ve Birlik içerisinde kültürel, sosyal ve ekonomik bir birlikteliğin oluşmasını sağlamıştır. Türkiye'de bu Birliğin içerisinde bulunmak için 1963 yılında başvurmuş ve 3 Ekim 2005 tarihinde üye olma yönünde müzakerelerin başlamasına karar verilmiştir. Avrupa Birliği'nin demokratik parlamenter yapıya sahip bir devletin yapısında olduğu gibi yasama, yürütme ve yargı görevlerinin yerine gelmesini sağlayacak kurumsal yapısı bulunmaktadır. Ekonomik birleşme sonucunda doğacak işleri yürütecek bir sistemi vardır ve bu sistemin uluslar üstü yetkisi bulunmaktadır. Yani Avrupa Birliği uluslararası bir kurum değil, uluslar üstü bir kurumdur.

Avrupa Birliği, başlangıçta, ekonomik ve sosyal bakımdan kalkınmış, barış içinde yaşanan bir bölge kurmak amacıyla kurulmuştur. Bu istekler, Birlik dışındaki ülkelerinde istekleri olduğu için, diğer ülkelerce de cazip gelmiştir.

Ancak, Birliğin başarılı olabilmesi için, Birlik içerisindeki bütün üye ülkelerinde kazançlı olması gerekmektedir. Bunun için, Birlik içerisindeki güçlü ve zayıf ekonomilerin bir araya getirilmesi, bunlar arasındaki farklılıkların giderilmesi gerekmektedir. Bu dengeli gelişmeyi sağlamak, ancak Birlik içerisindeki dayanışmayı sağlamakla mümkün olmaktadır. Bundan dolayı, Avrupa Birliği kuruluşundan bu yana dayanışma ilkesine bağlı kalmıştır. Avrupa Birliği'nin kuruluş Antlaşmasında kabul edilen Gümrük Birliği ve daha sonradan oluşan Ortak Pazar, bu dayanışma ilkesi sonucu oluşmuştur. Bunlardan doğabilecek olumsuz etkileri giderebilmek için, ortak eylem ve bir mali mekanizmanın olması gerektiği fikri ortaya çıkmıştır. Bunların amacı, Üye Devletlerin kayıplarını gidermekten çok, bölgesel farklılıkları ortadan kaldırmak ve refah düzeyini tüm Birlik içerisine yaymaktır.

Bundan dolayı, Avrupa Birliği mali yardımlarını, Birliğin kuruluşundaki ilkelere ulaşmak için, karşılıklı dayanışma ilkesi çerçevesinde, Birliğin üye ülkeleri arasında ekonomik gelişmeyi, refahı ve barışı sağlamak amacıyla yapılan faaliyetlerin tümü olarak tanımlayabiliriz. Bu anlayış, Birliğin kuruluş Antlaşmasının ilk maddelerindendir ve amacı, güçlünün güçsüzü ezmesi değil, aralarındaki farkı karşılıklı işbirliği ve dayanışma şeklinde ortadan kaldırıp, üye ülkelerin refah düzeyini arttırmaktır.

Bu dayanışmanın sonucu olarak, ekonomisi zayıf olan ülkeler, Birlik içerisine girdikten sonra ilerlemeler kaydetmiştir. Mali yardımlardan, genellikle ekonomisi daha zayıf olan ülkeler daha çok faydalanmıştır. Bu ülkelere örnek olarak, Yunanistan, İspanya ve Portekiz'i örnek olarak verebiliriz.

Yapılan yardımlar, hibe ve kredi olarak iki şekilde yapılmaktadır. Hibeler, Avrupa Komisyonu tarafından kullanılmaktadır ve genellikle bakanlıklar, belediyeler, üniversiteler, odalar, dernekler, vakıflar gibi kısmen veya tamamen kamu kurumları olan kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları belli amaca yönelik projeler karşılığında bu yardımlardan faydalanmaktadır. Yapılan yardım ilgili projeye bağlı olmakta ve yapılan yardım oranı projeye bağlı olarak yüksek değerlere kadar çıkabilmektedir. Krediler ise, Avrupa Yatırım Bankası tarafından yapılmaktadır. Bu krediler, belli bir kredi notuna sahip kamu veya özel sektör kuruluşlarına, yine belli bir amaç doğrultusunda hazırlanmış projeler karşılığında verilmektedir. Yardım oranı değişebilmekte, ancak %50'den daha fazla olamamaktadır.

Avrupa Birliği'nin, üye olan ülkelere olduğu gibi üye olmayan ülkelere de mali yardımı olmaktadır. Üye olmayıp ancak yardım olan ülkeler sırasıyla Akdeniz Ülkeleri, Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri, Asya ve Latin Amerika Ülkeleri, Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkeleri ile Afrika, Karayip ve Pasifik Ülkelerinden oluşmaktadır. Üye ülkelere yapılan mali yardımlar, hibe olarak Avrupa Birliği bütçesinden, krediler ise Avrupa Yatırım Bankası'ndan yapılmaktadır. Bunların dışında kalan küçük yardımlarda bulunmaktadır ancak yardım tutarı fazla değildir. Birlik bütçesi, üye ülkelerin ekonomik ve sosyal faaliyetlerini düzenlemek için hibe şeklinde büyük mali yardım yapan bir araçtır. Aynı zamanda, üye olmayan ülkelere de büyük yardım yapmaktadır. Bu harcamalar genel olarak tarım sektörü harcamaları, yapısal harcamalar ve diğer harcamalar olarak üçe ayrılmaktadır. İlk başlarda yapılan harcamaların tamamı tarıma yönelik olarak yapılırken, son zamanlarda bu oran %45 düşmüştür. Tarım alanında yapılan bu harcama, Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu (ATGYF) aracılığıyla yapılmaktadır. Avrupa Birliği'nin geri kalmış bölgelerinin kalkındırılması amacıyla yapılan yapısal harcamalar, son zamanlarda %37,5 oranına ulaşmıştır. Bu yapısal harcamaların ileriki yıllarda artacağı ve tarımsal harcamaların azalacağı beklenmektedir. Yapısal harcamalar dört fon tarafından yapılmaktadır (Bilici, 2004; DPT, 1998; Sakal ve Ay, 2004).

- Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF)
- Avrupa Sosyal Fonu (ASF)
- Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu'nun "Yönlendirme Kısmı" (ATGYF-Yönlendirme Kısmı)
- Uyum Fonu (UF)

Diğer harcamaların içerisinde ise, idari harcamalar, diğer iç politikalara yönelik harcamalar ve dış harcamalar bulunmaktadır. Buradan üye olmayan ülkelere de yardımlar yapılmakta ve bunun oranı %16 civarında bulunmaktadır.

Yukarıdaki harcama oranları göz önüne alındığında, yapılan mali yardımların %90'dan fazlası üye ülkelere, %10'dan azı da Türkiye'nin de içinde bulunduğu üye olmayan ülkelere yapılmaktadır.

Türkiye, 1963 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu ile bir Ortaklık Antlaşması olan Ankara Antlaşması'nı imzalamıştır. Bu Antlaşmanın 3. maddesi, Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin ekonomisini güçlendirmeyi ve geçiş ile son

dönemde karşılaşılabileceği sorunların üstesinden gelebilecek seviyeye gelmesini içermektedir. Bu amaçla, Türkiye'ye yapılan mali yardımlar genellikle kredi ve hibe şeklinde yapılmaktadır. Bu yardımların tamamı proje bazında yapılmakta ve ekonominin güçlendirilmesini hedeflemektedir. Yapılan mali yardımları genel olarak, Helsinki Öncesi Dönem, Helsinki Sonrası Dönem, Gümrük Birliği Öncesi Dönem ve Gümrük Birliği Sonrası Dönem olarak inceleyebiliriz.

Gümrük Birliği Öncesi Dönem'de yapılan yardımlar, genellikle mali protokoller şeklinde yapılmıştır. Bu dönemde yapılan yardımların amacı, Türkiye'nin kalkınmasına ve gelişmesine yardımcı olmaktır. Bu dönemde, 752 milyon Euro kredi ve 78 milyon Euro hibe olarak verilmiştir. Yapılan toplam yardım tutarı 830 milyon Euro'dur.

Türkiye, 6 Mart 1995 tarihinde yapılan Ortaklık Konseyi toplantısında yeni bir döneme girmiş ve 1 Ocak 1996 tarihinde de Avrupa Gümrük Birliği'ne girmiştir. Bundan sonra, Gümrük Birliği'nden dolayı Türkiye'nin mağdur duruma düşmemesi için, Türkiye'nin Avrupa Birliği'nden almış olduğu yardım miktarı artmış ve yardımlar için yeni kaynaklar bulunmuştur. Ancak, taahhüt edilen yardımların bir kısmı gerçekleşmemiş ve bu durum Türkiye tarafından değişik platformlarda eleştirilmiştir. Gümrük Birliği'nin ilk dört senesinde (1996-1999), Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne karşı olan açığı 36,3 milyar Euro olmuştur. Avrupa bu açığı kapatmak için, 1995-1999 yılları arasında, sadece 950 milyon Euro'luk yardım yapmıştır.

Türkiye ile Avrupa arasındaki en büyük gelişme Aralık 1999 tarihinde gerçekleşmiş ve Helsinki Zirvesi'nde, Türkiye aday ülke olarak kabul edilmiştir. Bu tarihten sonra Türkiye için, diğer aday ülkelere olduğu gibi kaynaklar bulunmaya çalışılmıştır. Bu tarihten sonra yapılan bütün mali yardımlar, katılım öncesi stratejiyi güçlendirmeye yönelik olarak yapılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM LİTERATÜR ÖZETLERİ

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ OLUŞUM SÜRECİ

Avrupa Birliği Ülküsü, ilk önceleri insancıl, barışçı bir hayalin parçası olarak, düşünürlerin, ileriye görebilen insanların fikirlerinde yaşıyordu.

Ancak yirminci yüzyılın başlarında meydana gelen savaşlar bu hayali olumsuz yönde etkiledi. Yaşanan dünya savaşları, öte yandan Avrupa'daki anlaşmazlıkları çözücü, uzlaştırıcı bir örgüte de ihtiyaç duyulmasına neden olmuştur. Bu konudaki yaklaşımlardan birisi yerel, bölgesel, ulusal, Avrupa'daki güç odakları arasındaki dengeyi sağlayıcı, uzlaştırmacı federasyon yanlısı yaklaşım, diğeri ise ulusal düzeyde var olan egemenliğin Birliğe yavaş yavaş verilmesini öngören işlevselci yaklaşımdır. Bu iki yaklaşım birbirinden ayrı görüş gibi görünse de, ortak eylemin devletlerin tek hareket etmelerinden daha etkili olduğu tek pazar, para politikası, ekonomik ve sosyal kaynaşma, dış politika, güvenlik gibi alanlarda demokratik ve bağımsız Avrupa kurumlarına ulusal ve bölgesel makamlar kadar sorumluluk verilmesi noktasında aynı görüşe sahiptir (ABGS; DPT, 2002; AKTD; AKTT; Goldberg ve Levi, 2000; Birden, 2006). Avrupa Birliği'nin temellerini oluşturan Antlaşmalar şunlardır:

- Paris Antlaşması (1951) yılında imzalanmıştır. Antlaşma ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) kurulmuştur.
- Roma Antlaşmaları (1957) yılında imzalanmıştır. Antlaşma ile Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (Euratom) kurulmuştur.
- Avrupa Tek Senedi (1986) yılında imzalanmıştır.
- Maastricht Avrupa Birliği Antlaşması (1992) yılında imzalanmıştır.

Artık günümüzde Avrupa Birliği kendisi bağımsız olarak mevzuat oluşturmakta ve yurttaşları yararına özel haklar oluşturabilmektedir.

Avrupa Birliği'nin kurucu üyeleri; Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg'dur. Topluluğun ilk kurucu üyelerine 'Altılar' adı da verilmektedir. Altılar'ın mal, hizmet, işgücünün serbest dolaşımına dayanan bir ekonomik topluluk kurmaya karar vermeleri ve bu amaçla planladıkları mamul mallarda gümrük vergilerinin kaldırılması 1 Temmuz 1968'de gerçekleşip; tarım, ticaret politikaları olmak üzere ortak politikalarda 1960'lı yılların sonunda yerli yerine oturunca, bu başarı Birleşik Krallık, Danimarka ve İrlanda'yı Topluluk üyeliğine katılmaya yöneltmiştir. 1972 yılında Birleşik Krallık, Danimarka ve İrlanda'da Topluluğa katılmış, üye devletlerin sayısı altıdan dokuza yükselmiştir. 1970 yılının başlarında Amerika Birleşik Devletleri'nin doların konvertibilitesini askıya almış olması, ekonomik yakınlaşma ve parasal birlik gereksinimini açıkça gerektirmiştir. Parasal istikrarsızlık 1973 ve 1979 yılındaki iki petrol kriziyle dünya çapında daha da ağırlaşmıştır. Avrupa Para Sistemi'nin 1979 yılında işlerlik kazanması döviz kurlarının sabitleşmesine yardımcı olmuş, Topluluğa üye devletlerin kararlı ekonomik politikalar izlemesine, açık bir ekonomik alanın dayattığı disiplinden yararlanmalarına, birbirlerine karşılıklı destek vermelerine neden olmuştur. Bu başarı Yunanistan, İspanya ve Portekiz'i Topluluk üyeliğine katılmaya yöneltmiştir. 1981 yılında Yunanistan, 1986 yılında İspanya ve Portekiz'de Topluluğa katılmış, üye devletlerin sayısı dokuzdan on ikiye yükselmiştir. Topluluğun bu dönemdeki üye devlet sayısı on iki olduğundan bu üye devletlere "On ikiler" adı da verilmektedir. Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in Topluluk üyeliğine katılmaları Avrupa Birliği'nin güneye doğru genişlemesi demektir. Her üye devletin katılımıyla genişleyen Avrupa Birliği genişledikçe üye devletler arasındaki ekonomik gelişmeler arasındaki farklılıkları en aza indirmeye çalışan yapısal programlar uygulanması zorunlu hale getirmiştir. On ikiler döneminde Topluluk Güney Akdeniz ile Afrika, Karayipler ve Pasifik ülkeleri ile yeni anlaşmalar imzalamıştır. Afrika, Karayipler ve Pasifik ülkeleri Lome Sözleşmesi (1975, 1979, 1984 ve 1989) ile Toplulukla bağ kurmuştur. 15 Nisan 1994'te GATT üyeleri arasında Marakeş'te imzalanan anlaşma ile dünya ticaretinin gelişmesinde yeni bir aşamaya girilmiştir. Avrupa Birliği bu görüşmelerde Pazarlıkları bir blok olarak sürdürmeyi başarmış ve ayrıca çıkarlarının gözetilmesini sağlama konusunda üstün bir çaba harcamış, böylece uluslararası düzeyde daha önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Bu başarı Avusturya, Finlandiya ve İsveç'i Topluluk üyeliğine katılmaya yöneltmiştir. 1995

yılında Avusturya, Finlandiya ve İsveç'te Topluluğa katılmıştır. Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in topluluğa üye olarak katılmasıyla topluluk Orta ve Kuzey Avrupa'ya doğru genişlemiştir (ABGS; AKTD; DPT, 2002; Yazganarık, 2003; Goldberg ve Levi, 2000; Birden, 2006).

Avrupa Devletleri arasında yaşanan siyasi, ekonomik gelişmeler, Avrupa Birliği'nin hedeflerinin belirlenmesinde etkin rol oynamıştır. Şöyle ki:

- a) 1980 yılının başlarında dünyada yaşanan durgunluk, mali yükün paylaşımı konusundaki iç çekişmeler Avrupa karamsarlığının doğmasına neden olmuştur.
- b) 1984 yılından sonra Topluluğun canlandırılmasında umutlu beklentiler olmuştur. Komisyon 1984 yılında Beyaz Kitap adını verdiği yeni hedefler, politikalar belirlemiştir.
- c) Topluluk, Beyaz Kitaba göre 1 Ocak 1993'e kadar tek pazar oluşturmayı amaçlamıştır.
- d) 17 ve 28 Şubat 1986'da Avrupa Tek Senedi imzalanmıştır. Tek Senet 1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Böylece Tek Pazar oluşturma ile ilgili mevzuatın kabulü konusunda yeni usuller geliştirilmiştir.
- e) Berlin Duvarı yıkılmıştır. Bu yıkılmanın üzerine 3 Kasım 1990'da batı ve doğu Almanya "Almanya" adı altında birleşmiştir.
- f) Sovyetler Birliği 1991 yılının Aralık ayında çözülmüştür. Bu çözülmenin üzerine Merkezi ve doğu Avrupa ülkeleri Sovyet denetiminden kurtulmuş, demokratikleşmiştir. İşte bu durum, Avrupa'nın siyasi yapısını tamamen değiştirmiştir. Avrupa'da yaşanan bu yeni siyasi gelişmeler Avrupa Birliği'ne üye Devletleri bağlarını güçlendirmeye sevk etmiştir. Bu nedenle, üye Devletler 9-10 Aralık 1991'de Maastricht'te toplanan Avrupa Doruğu'nda kararlaştırılan bir Antlaşmanın görüşmelerine başlamıştır.
- g) Avrupa Birliği Antlaşması 1 Kasım 1993'te yürürlüğe girmiştir.
- h) 1999 yılında kadar parasal birlik, yeni ortak politikalar, Avrupa yurttaşlığı, diplomatik işbirliği, ortak savunma ve iç güvenlik Avrupa Birliği Antlaşması ile topluluğa üye devletlere yeni programlar getirilmiştir.
- i) Avrupa Doruğu, 1994 yılının Temmuz ayında tüm dünya çapında

rekabeti göğüsleyebilmek, işsizliği azaltmak hedefi için Komisyon tarafından sunulan “Büyüme, rekabet, istihdam” adlı Beyaz Kitaba göre Avrupa Kıtasi ölçeğinde altyapı ve iletişim projelerini yürürlüğe koymaya karar vermiştir.

- j) Topluluk 1996 yılı için Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya, Lüksemburg, Birleşik Krallık, Danimarka, İrlanda, Yunanistan, İspanya, Portekiz, Avusturya, Finlandiya ve İsveç’ten müteşekkil 15 üyeli Avrupa Birliği’nin yapısının yeni görevleri kolaylıkla yerine getirebilecek şekilde yapılandırılması ve Avrupa Birliği’nin kurucularının büyük siyasi projelerinin kaynaklarının, içeriği kısıtlanmadan tüm Avrupa Kıtasi’na istikrar getirebilecek şekilde yeni üye devletlerin katılımına hazırlanmasını kurumsal gündem olarak planlamıştır (ABM, 2007; AKTT; ABGS; DPT, 2002; Goldberg ve Levi, 2000; Birden, 2006).

Sonuç itibariyle, Avrupa bütünleşmesi yaklaşık yarım yüzyıldır Avrupa Kıtasi’nın gelişmesi ve Avrupa Kıtasi halkının düşünce yapısı üzerinde pek çok önemli etkilerde bulunmuştur. Avrupa Bütünleşmesi, güçler dengesini değiştirmiştir. Artık Avrupa Kıtasi Ülkeleri güçlerini birleştirebilirlerse, diğer bir deyimle, AKÇT Antlaşması’nın ifadesiyle “gelecekteki kader birliği” için çabalar harcanırsa, Avrupa’nın eski ulusları ekonomik ve sosyal gelişmelerini sürdürebileceklerine, dünya çapındaki etkinliklerini koruyabileceklerine mutlak olarak inanmaktadır. Topluluk yaklaşımı her zaman olduğu gibi hala bugün de geçerlidir. Yaklaşım, ulusal ve ortak çıkarların sürekli olarak dengelenmesi, ulusal geleneklerin farklılığına saygı gösterilmesi, farklı kimliklerin güçlendirilmesi, Devletler arasındaki köklü düşmanlıkları, üstünlük saplantıları, savaşçı eğilimlerin aşılması esaslarına dayalı bir yaklaşımdır. Soğuk Savaş yılları boyunca Avrupa’nın demokratik ülkelerinin özgürlüğe olan bağlılıkları çevresinde birleşmelerini sağlamıştır (ABGS; AKTD; AKTT; ABM; DPT, 2002).

2.1.1. Avrupa Birliği Organları

Parlamento, Konsey, Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Doruğu, Komisyon, Adalet Divanı, Sayıştay, Danışma Kurulları Avrupa Yatırım Bankası Avrupa Birliği’nin organlarıdır.

2.1.1.1. Parlamento

Altı birimden oluşmaktadır. 1979 yılında oluşturulmuştur. Avrupa Parlamentosu Almanya'dan 99 üye, Fransa'dan 87 üye, İtalya'dan 87 üye, Birleşik Krallık'tan 87 üye, İspanya'dan 64 üye, Hollanda'dan 31 üye, Belçika'dan 25 üye, Yunanistan'dan 25 üye, Portekiz'den 25 üye, İsveç'ten 22 üye, Avusturya'dan 21 üye, Danimarka'dan 16 üye, Finlandiya'dan 16 üye, İrlanda'dan 15 üye, Lüksemburg'tan 6 üye olmak üzere toplam 626 üyeden oluşur. Avrupa Parlamentosu'nun görev süresi beş yıldır. Avrupa Parlamentosu Parlamento Genel Kurulu Strasbourg'da toplanır. Bazı kısmi oturumlar ile komisyon toplantıları, Konsey ve Komisyon'la ilişkileri kolaylaştırmak amacıyla Brüksel'de yapılır. Her ayın bir haftası genel kurul oturumları yapılır. Sekreteryası Lüksemburg'dadır. Parlamentonun görev ve yetkileri;

- Siyasi grupları oluşturmak
- Topluluk politikalarının hazırlanması için gereken çeşitli inisiyatifleri üretmek
- Avrupa Komisyonu üyelerinin tayinlerini onaylamak
- Avrupa Komisyonu Başkanı için görüş bildirmek
- Sayıştay üyeleri için görüş bildirmek
- Üçte iki oy çokluğuyla Avrupa Komisyonu'nu görevden almak
- Komisyon'un programını oylamak
- Komisyon ve Konsey'e sözlü ve yazılı sorular yöneltmek
- Gerekirse araştırma komisyonları kurmak
- Avrupa Birliği vatandaşlarının dilekçelerini incelemek
- Yıllık bütçeyi oylamak
- Bütçe uygulamasını izlemek
- Avrupa Birliği kurumlarının faaliyetlerini gerçekleştirirken ortaya çıkan görevi kötüye kullanma olaylarıyla ilgili olarak vatandaşların şikâyetleriyle ilgilenmekle görevli bir kamu denetçisi atamak
- Avrupa Birliği mevzuatını yürürlüğe koymak
- Yönetmelik ve Yönergeleri kabul etmek
- Bazı uluslararası antlaşmalar, yeni üyelerin katılımı, Parlamento seçimlerinde her ülkede aynı usulün uygulanması, Birlik vatandaşlarının ikamet hakkı vs için Konsey'e onay vermek

2.1.1.2. Avrupa Doruğu

Üç birimden oluşmaktadır. 1979 yılında oluşturulmuştur. Avrupa Doruğu, Devlet ve Hükümet Bakanları ile Komisyon Başkanı'ndan oluşur. Dışişleri Bakanları ile Komisyon'un bir üyesi onlara yardımcı olur. Yılda iki kez toplanır. Avrupa Doruğu'nun görev ve yetkileri;

- Gelecekte girişilecek eylemler için gerekli ivmeyi sağlamak
- Faaliyetlerin ana hatlarını çizmek

2.1.1.3. Konsey

Üç birimden oluşmaktadır. Konsey her üye devletin kendi hükümetini taahhüt altına sokmaya yetkili bakanlar düzeyindeki temsilcilerinden oluşur. Gündemin içeriğine göre toplantılara farklı bakanlar katılır. Konsey başkanlığını her üye devlet altı aylık dönemler için sırayla üstlenir. Konsey'in merkezi Brüksel'dedir. Ancak bazı toplantılar Lüksemburg'da yapılır. Konseyin görev ve yetkileri;

- Üye Devletlerin Avrupa Birliği nezdindeki Büyükelçileri'nden oluşan daimi Temsilciler Komitesi Konseyi'nin çalışmaları için gerekli hazırlıkları yapmak
- Avrupa Birliği mevzuatını yürürlüğe koymak
- Özel konuları incelemekle görevli komiteler oluşturarak Konsey'in talimatlarını yerine getirmek
- Üye Devletlerin genel ekonomik politikalarını koordine etmek
- Komisyon'un sunduğu tekliflerden hareketle Parlamento'yu da şu veya bu ölçüde sürece katan usullere uygun biçimde ortak politikalara ilişkin temel kararları alarak Antlaşmada belirlenmiş olan hedeflere ulaşılmasını sağlamak
- Ortak dış politika ve güvenlik politikası çerçevesinde ortak konuları tanımlamak ve ortak kararlar almak
- Ortak eylemler belirlemek ve üye Devletlerin imzalayacağı sözleşmeleri hazırlamak ve önermek

2.1.1.4. Komisyon

Üç birimden oluşmaktadır. Avrupa Komisyonu Fransa'dan 2 üye, Almanya'dan 2 üye, İtalya'dan 2 üye, İspanya'dan 2 üye, Birleşik Krallık'tan 2 üye,

Hollanda'dan 1 üye, Belçika'dan 1 üye, Yunanistan'dan 1 üye, Portekiz'den 1 üye, İsveç'ten 1 üye, Avusturya'dan 1 üye, Danimarka'dan 1 üye, Finlandiya'dan 1 üye, İrlanda'dan 1 üye, Lüksemburg'tan 1 üye olmak üzere toplam 20 üyeden oluşur. Komisyon Başkanı üye Devletler tarafından Avrupa Parlamentosu'nun görüşü alındıktan sonra atanır. Komisyon'un tüm üyeleri ancak Parlamento tarafından onaylandıktan sonra resmen göreve atanmış olur. Komisyon'un her üyesinin bir veya birkaç politika alanında özel sorumluluğu vardır. Komisyon'un görev süresi beş yıldır. Komisyon merkezi Brüksel'dedir. Komisyonun görev ve yetkileri;

- Antlaşmaları korumak, gözetmek
- Antlaşma hükümleri ile Antlaşmalar temelinde alınan kararların doğru biçimde uygulanmasını gözetmek
- Üye Devletlerden herhangi birine karşı Antlaşma ihlali soruşturması başlatmak ve gerekli gördüğünde konuyu Avrupa Adalet Divanı'na götürmek
- Avrupa Birliği'nin rekabet kurallarını ihlal etmeleri durumunda kişilere ve şirketlere para cezası vermek
- Avrupa Birliği mevzuatını hazırlamak
- Hükümetler arası işbirliği alanında tıpkı üye Devletler gibi teklifte bulunmak
- Belirli antlaşma maddelerinin uygulanmasına ilişkin kuralları belirlemek
- Avrupa Birliği faaliyetleri için ayrılmış bütçe ödeneklerini idare etmek
- Sayıştay üyelerini atamak

2.1.1.5. Adalet Divanı ve Bidayet Mahkemesi

Dört birimden oluşmaktadır. Adalet Divanı 15 yargıç ve onlara yardımcı olan dokuz kanun sözcüsünden oluşur. Ayrıca 1989 yılında 15 yargıçtan oluşan Bidayet Mahkemesi kurulmuştur. Mahkeme üyeleri Üye Devletlerin mutabakatıyla atanır. Mahkeme üyelerinin görev yeri Lüksemburg'dadır. Mahkeme üyelerinin görev süresi altı yıldır. Adalet Divanı'nın görev ve yetkileri;

- Avrupa Antlaşmaları'nı hukuka uygun biçimde yorumlamak

- Avrupa Antlaşmaları’nın hukuka uygun biçimde uygulanmasını sağlamak
- Bir Üye Devlet’in Antlaşmalarda öngörülen bir yükümlülüğü yerine getirmediğine karar vermek, Üye Devlet bu kararın gereğini yerine getirmezse para cezası uygulanmasını kararlaştırmak
- Kurumların aldığı önlemlerin iptali için açılan davalarda bu önlemlerin yasallığını inceleyebilmek, bazı önlemlerin alınmamış olmasının Antlaşmalara aykırı olduğuna karar verebilmek
- Ulusal Mahkemelerin başvurusu üzerine Topluluk Hukuku’nun çeşitli hususlarının yorumlanması yada geçerliliği hakkında ön kararlar almak
- Hukuk meseleleriyle ilgili başvuruları karara bağlamak

Bidayet Mahkemesi’nin görev ve yetkisi ise kişiler ve işletmeler tarafından açılan davalara bakmaktır.

2.1.1.6. Sayıştay

Üç birimden oluşmaktadır. Sayıştay 15 üyeden oluşur. Sayıştay Başkanı üyeler tarafından kendi aralarından seçilir. Başkanlık süresi üç yıldır ve üç yılın sonunda ikinci bir dönem için yeniden seçilmek mümkündür. Sayıştay’ın toplantı ve çalışma yeri Lüksemburg’dadır. Sayıştay’ın görev ve yetkileri;

- Avrupa Birliği’nin tüm gelir ve harcamalarının hukuka uygun ve düzenli biçimde yapılıp yapılmadığını ve maliye yönetiminin tutarlı olup olmadığını denetlemek
- Konsey ve Parlamento tarafından Avrupa Toplulukları’nın genel bütçesinin uygulamasına ilişkin olarak Komisyon’un ibrasında yardımcı olmak amacıyla yıllık raporlar hazırlamak
- Diğer kurumların talebi üzerine özel raporlar hazırlamak ve görüş bildirmek
- Re’sen hareket ederek özel konulardaki görüşler açıklamak
- Hesapların güvenilirliği ve hesaplara konu olan işlemlerin hukuka uygunluğu ve düzenliliği hakkında Parlamento ve Komisyon’a güvence bildirimi sunmak

2.1.1.7. Ekonomik ve Sosyal Komite ve AKÇT Danışma Komitesi

Ekonomik ve Sosyal Komite 222 üyeden oluşur. Bu üyeler üç grubu temsil ederler: İşverenler, işçiler ve diğer ekonomik gruplar (çiftçiler, esnaf ve zanaatkârlar, küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri ve diğer işletmeler, beyaz yakalıları ile bilim-öğretim camiasının, kooperatiflerin, ailelerin ve ekoloji hareketlerinin temsilcileri).

Komite Brüksel’de toplanır. Birçok konuda karar alınmadan önce Komite’nin görüşüne başvurulması zorunludur. Komite re’sen de görüş bildirebilir. Ekonomik ve Sosyal Komite yılda ortalama 170 görüş bildiriminde bulunmaktadır.

Kömür ve çelik ile ilgili konularda başka bir organa, AKÇT Danışma Komitesi’ne başvurulur. Danışma Komitesi üreticileri, işçileri, tüketicileri ve tüccarları temsil eden 108 üyeden oluşur.

Bölgeler Komitesi Avrupa Birliği Antlaşması’yla kurulmuştur. Yerel ve bölgesel mercileri temsil eden 222 asil ve 222 yedek üyesi vardır. Asil ve yedek üyelerin görev süreleri dört yıldır. Komite çalışmalarını Lüksemburg’da yapar. İlk toplantısını 9-10 Mart 1994 tarihinde yapmıştır.

Avrupa Birliği Antlaşması Konsey ve Komisyon’un bölgesel çıkarların söz konusu olduğu eğitim, gençlik, kültür, toplum sağlığı, ekonomik ve toplumsal bütünleşme ve Avrupa çapında ulaşım, telekomünikasyon, enerji ağları gibi konularda Bölgeler Komitesi’nin görüşüne başvurulmasını hükme bağlamıştır. Bölgeler Komitesi bunun dışında re’sen de görüş bildirebilir.

Bölgeler Komitesi’nin faaliyetleri yılda beş kez düzenlenen genel kurul toplantıları dışında sekiz komisyon ve dört alt komisyon tarafından yürütülür. Komite’ye bağlı bir özel komisyon Avrupa Birliği’nde kurumsal reform konusunda bir rapor hazırlamaktadır (AKTD; AKTT; Goldberg ve Levi, 2000; Birden, 2006).

2.1.1.8. Avrupa Yatırım Bankası

Avrupa Birliği’nin finans kurumu olan Avrupa Yatırım Bankası 1958’de Roma Antlaşması ile Birliğin hedeflerini gerçekleştirmesine yardımcı olarak yatırımları finanse etmek amacıyla kurulmuştur. AYB tüzel kişiliğe ve mali özerkliğe sahiptir. Banka üyeleri Avrupa Birliği Üyesi Devletlerdir. Bankanın merkezi Lüksemburg’dadır. Avrupa Yatırım Bankası, 1994 yılı içinde 19,9 milyar

Euro tutarında kredi vermiş, böylece önde gelen uluslararası finans kurumları arasındaki yerini pekiştirmiştir.

AYB'nin öncelikli hedefi Avrupa Birliği'nin dengeli gelişimine katkıda bulunmaktır. Bunun yanı sıra trans-Avrupa ulaşım ve telekomünikasyon ağlarının geliştirilmesine, çevrenin korunmasına, enerji kaynaklarının devamlılığının sağlanmasına ve endüstri ve küçük işletmelerin uluslararası düzeyde rekabet gücünün artırılmasına yönelik projelere finansman sağlamaktadır. Banka Avrupa Birliği haricinde de Birliğin üye olmayan ülkelere yönelik işbirliği politikasının hayata geçirilmesine yardımcı olmakta, Afrika, Karayipler ve Pasifik ülkelerinde, Akdeniz havzasında, Orta ve Doğu Avrupa'da, Latin Amerika'da ve Asya'da faaliyette bulunmaktadır.

AYB, kaynaklarının büyük bir bölümünü sermaye piyasalarından ödünç alır. Sermaye piyasalarında AYB hisselerinin yüksek ratinge sahip olması, en uygun koşullarda çok yüksek miktarlarda kaynak bulabilmesini sağlamaktadır. Kar amacı taşımayan bir kredi kurumu olan AYB, mali piyasalarda konumunun sağladığı üstünlüklerden girişimcileri yararlandırır (ABGS; AKTD; ABM, 2007; DPT, 2002; Karaca, 2002).

2.1.1.9. Avrupa Para Enstitüsü ve Avrupa Merkez Bankası

Birlik içerisinde, ekonomik ve parasal birlik sürecinin bir parçası olarak oluşturulan tek para biriminin basılması ve yönetiminden sorumludur. Avrupa Para Enstitüsü'nün merkezi Frankfurt'ta bulunmaktadır.

2.1.2. Türkiye - Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihçesi

Türkiye ile Avrupa Birliği'nin tarihçesi neredeyse 50 yılı bulmaktadır. Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na, Temmuz 1959 tarihinde tam üyelik için başvuru yapmıştır. Cumhuriyetin kurulmasından sonra, Türkiye batılılaşmayı ve modernleşmeyi eş tutmuş ve Avrupa'daki bütün ekonomik, siyasi ve güvenlik oluşumlarına üye olmak için başvurmuştur. Bundan dolayı, Avrupa Konseyi, OECD ve NATO'ya katılmıştır (Özer, 2007; Şimşek, 2009).

Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na ilk başvurduğu sıralarda, ekonomisinin iyi olmadığı gerekçesiyle kabul edilmemiş, ancak tam üyelik yerine bir ortaklık antlaşması olan **Ankara Antlaşması** 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanmış ve tam üyelikten önce, ekonomik ve siyasi şartları geliştirmesi

istenmiştir. Bu Antlaşma uyarınca, Türkiye'nin yaşam standartlarını geliştirmesi için mali yardımlar taahhüt edilmiştir. Antlaşma hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve son dönem olarak üç devreye ayrılmıştır. Hazırlık döneminin bitmesiyle, 13 Kasım 1970 tarihinde Katma Protokol imzalanmış ve bundan sonra geçiş dönemine girilmiştir. Ancak politik nedenlerden dolayı, Türkiye, Katma Protokol'den kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirememiştir. Başlangıçta, ekonomik nedenlerden dolayı tam üyeliğe kabul edilmeyen Türkiye, 1980'de Yunanistan'ın üyeliğe kabulü ve Türkiye'deki 12 Eylül 1980 darbesiyle iyice aksamış ve Toplulukla olan ilişkiler tamamen azalıp, sadece ticari hükümlerin uygulanmasıyla kalmıştır (İKV; Tekin, 2005; Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004; Güney, 2005; Tekin, 2005; Özcan, 2000; Esfahani, 2003).

1983 yılında, sivil hükümetin işbaşına gelmesiyle, ilişkiler tekrar artmaya başlamıştır. Bundan sonra, Türkiye, 14 Nisan 1987'de tam üyelik için başvurmuş ve 1988'de gümrük vergileri uyum ve indirimini tekrar yürürlüğe koymuştur. Türkiye, 1989'da tam üyelik başvurusu yapmış, ancak Topluluk kendi içerisindeki derinleşme sürecini tamamlamasına ve gelecekteki genişlemesine kadar Türkiye'nin beklemesini, bu arada Gümrük Birliği'nin tamamlanmasını istemiştir. 5 Mart 1995 tarihinde yapılan Ortaklık Konseyi Toplantısı'nda, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında 1 Ocak 1996 tarihinden sonra Gümrük Birliği'ne geçilmesi kararlaştırılmıştır (İKV; Tekin, 2005; Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004; Güney, 2005; Tekin, 2005; Özcan, 2000; Esfahani, 2003).

22 Haziran 1993 tarihinde **Kopenhag Zirvesi** gerçekleşmiştir. Burada benimsenen kriterler demokrasi, insan hakları, ekonomik gelişme ve Topluluk müktesebatını benimseme olarak belirtilmiştir (Emirhan ve Gün, 2001; BELGENET). Bu toplantıda alınan karar uyarınca, Varşova Paktı ülkeleri olan Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri'nin Avrupa Birliği'ne alınması kararlaştırılmıştır. 16 Temmuz 1997 tarihinde "Gündem 2000" başlıklı bir rapor açıklanmıştır ve bu rapor, Avrupa Birliği'nin genişlemeye ilişkin stratejisine esas teşkil etmektedir. Bu rapora göre, Merkezi Doğu ve Avrupa Ülkeleri ile Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nin, 2000'li yıllar içerisinde Birliğe alınmasını öngörmektedir. Kopenhag Kriterleri'ne uyum göstereceği düşünülen, Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Estonya, Slovak Cumhuriyeti, Litvanya, Letonya, Güney Kıbrıs Rum Kesimi ve Malta Birliğe alınmıştır.

Türkiye ise genişleme kapsamına alınmamıştır ve gerekçe olarak;

Avrupa Topluluğu ile Türkiye arasındaki Gümrük Birliği'nin iyi işlediği, Türkiye'nin tam üyeliğe ehil olduğu, ancak mevcut siyasi durumun, 6 Mart 1995 tarihinde belirtilen mali işbirliği ve siyasi diyalogun kararlaştırıldığı şekilde işleyişi önünde engel olduğu, ekonominin makro ekonomik istikrarsızlık kısılcasını kıramadığı belirtilmiştir. Siyasi alanda ise, insan hakları ve Güneydoğu sorununa askeri değil, siyasi çözümler bulunması istenmiştir.

Avrupa Birliği, 12-13 Aralık 1997 tarihlerinde **Lüksemburg Zirvesi'ni** gerçekleştirmiştir. Bu Zirvede, Türkiye için alınan kararlar aşağıda belirtilmiştir (İKV; Tekin, 2005; Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004; Güney, 2005; Tekin, 2005; Özcan, 2000; Esfahani, 2003).

- Türkiye'nin tam üyeliğe ehil olduğu belirtilmiştir
- Avrupa Birliği, Türkiye'yi tam üyeliğe hazırlamak için bir strateji tespitini kararlaştırmıştır. Bu stratejide, Ankara Antlaşması'nda öngörülmüş bulunan imkanların geliştirilmesi, Gümrük Birliği'nin güçlendirilmesi mali işbirliği ve mevzuat uyumu gibi unsurlara yer verilmesi ve gelişmelerin düzenli olarak Ankara Antlaşması'nın 28. maddesi Kopenhag Kriterleri ve AB'nin 29 Nisan 1997 tarihli deklarasyonu çerçevesinde gözden geçirilmesi öngörülmüştür
- Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesinin aynı zamanda ülkemizdeki siyasi ve ekonomik reformların sürmesi, Yunanistan ile iyi ve istikrarlı ilişkilere sahip olunması ve Kıbrıs soruna çözüm bulunması amacıyla BM gözetimindeki müzakerelerin desteklenmesine bağlı olduğu vurgulanmıştır

Türkiye, Zirvenin ertesi günü yaptığı açıklama ile Avrupa Birliği'nin yanlı ve ayrımcı davrandığını belirtmiş, bu durumu kınamıştır. Ayrıca, tam üyelik için başvurusunun devam ettiğini, Avrupa Birliği ile daha önceden var olan ortaklık ilişkilerini sürdüreceğini belirtmiştir. Bu ilişkilerin geliştirilebilmesinin, Avrupa Birliği'nin yükümlülüklerini yerine getirmesine bağlı olduğu belirtilmiştir.

Avrupa Birliği, 15-16 Haziran 1998 tarihinde **Cardiff Zirvesi'ni** yapmıştır. Bu Zirve'de, Türkiye'nin Avrupa Birliği genişleme süreci içerisindeki durumu hakkında nispeten daha iyi bir yaklaşıma yer verilmiştir (ABGS; İKV; DPT, 2009a). Türkiye için, "üyelik adayı" tanımlaması yapılmıştır. 1998 yılında, tam üyelik durumumuzu incelemek üzere kurulmuş olan Avrupa Birliği Komisyonu'nun gözden geçirme mekanizmasına dahil edilmiştir. Türkiye için

hazırlanacak olan raporun, Ankara Antlaşması'nın 28. maddesi ve Lüksemburg Başkanlık Kararları'na dayandırılması istenmiştir. Komisyon tarafından, Türkiye'yi tam üyeliğe hazırlamak için sunulan "Avrupa Stratejisi" de kabul edilmiştir. Türkiye tarafından bu stratejinin geliştirilebileceği ve uygulanması içinde Komisyon'dan gerekli mali yardımı bulması yönünde çalışmalar yapması istenmiştir. Cardiff Kararları, Türkiye'nin Komisyon tarafından aday ülke olarak kabul edildiğini göstermektedir. 11-12 Aralık 1998 tarihlerinde yapılan **Viyana Zirvesi'nde** önemli bir karar alınmamıştır (ABGS; İKV; DPT, 2009a).

3-4 Haziran 1999 tarihlerinde **Köln Zirvesi** yapılmıştır. Bu zirveye, Avrupa Birliği Hükümet ve Devlet Başkanları katılmıştır. Almanya tarafından hazırlanan ve Türkiye'nin isteklerini içeren taslak, İngiltere ve Fransa'nın desteğine rağmen, Yunanistan ve diğer bazı üye ülkelerin istememesi nedeniyle onaylanmamıştır (ABGS; İKV; DPT, 2009a).

17 Ağustos Depremi, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında yumuşama meydana getirmiştir. Bu dönemde Türkiye'ye depremten dolayı mali yardımlar yapılmıştır. Finlandiya'nın Saariselka kasabasında, 4-5 Eylül 1999 tarihlerinde yapılan Avrupa Birliği Dışişleri Bakanları Gayri Resmi Toplantısı'nda, Avrupa Birliği'nin genişlemesi yönünde Türkiye'nin adaylığı tekrar görüşülmüş ve depremten dolayı gündeme gelen mali yardımlar tekrar gündeme gelmiştir. 13 Ekim 1999 tarihinde, Avrupa Birliği Komisyonunca açıklanan İkinci İlerleme Raporu'nda, Türkiye bu kez tam üyeliğe aday gösterilmiş ve bir Katılım Öncesi Stratejisi önerilmiştir. Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanlarının Özel Zirve Toplantısı, 15-16 Ekim 1999 tarihlerinde Finlandiya'nın Tampere kentinde yapılmıştır. Bu toplantıda, Türkiye'nin adaylığı gayri resmi olarak ele alınmıştır. 18-19 Kasım 1999 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilen AGİT Zirvesi'nde, Türkiye'deki son gelişmeler ve adaylık konusu ele alınmıştır.

10-11 Aralık 1999 tarihlerinde **Helsinki Zirvesi** yapılmıştır. Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde, Türkiye, oybirliği ile Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak kabul edilmiştir. Bu Zirvede alınan kararlara göre, Türkiye, diğer aday ülkeler gibi bir Katılım Öncesi Stratejisi'nden yararlanacaktır. Bundan sonra farklı ortaklık Konseyi Toplantıları yapılmış ve Türkiye'nin üyelik yolunda aldığı yol değerlendirilmiştir (BELGENET).

14-15 Aralık 2001 tarihlerinde, Belçika'nın başkenti Brüksel'in kuzeyindeki Laeken bölgesinde **Laeken Zirvesi** yapılmıştır. Avrupa Birliği

Devlet ve Hükümet Başkanları'nın katıldığı bu Zirve'de, tam üyelik açısından olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Sonuç bildirgesine, tam üyelik müzakerelerinin başlaması yönünde ifadeler konulmuş ve Türkiye'nin konvansiyon çalışmalarına katılacağı belirtilmiştir.

16-17 Aralık 2004 tarihinde **Brüksel Zirvesi** yapılmıştır. Bu Zirvede, Türkiye ile müzakerelerin başlama tarihi olarak 3 Ekim 2005 tarihi verilmiş ve bu tarihten sonra tam üyelik için müzakereler başlamıştır (Tekin, 2005; Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004; Güney, 2005; Tekin, 2005; Özcan, 2000; Esfahani, 2003).

2.2. AVRUPA BİRLİĞİ MALİ YARDIMLARI

Avrupa Birliği'nin kuruluş amacı, Birlik üyeleri arasındaki dayanışmayı sağlamak ve üye ülkelerin sosyal ve ekonomik yaşam standartlarını artırmak için mali yardımlarda bulunmaktır. Fakat, Birlik üyesi ülkeler bu yardımlardan faydalanmalarına rağmen, bölgeler arasında farklar bulunmaktadır.

Satın alma gücü açısından Avrupa'nın bölgeleri değerlendirildiğinde; 1995-1997 yılları arasında, Avrupa'nın en zengin bölgesinin İç Londra Bölgesi olduğu, Eurostat tarafından rapor edilmiştir ve kişi başı GDP değerinin 15 Avrupa Birliği ülkesinin ortalamasının %229'u olduğu belirtilmiştir. Bunu %198 ile Hamburg takip etmiştir. Daha sonra %138 ile Antwerpen onuncu olmuştur. Karşı uçta ise, Yunanistan'ın Iperios bölgesi bulunmaktadır ve bunun 15 Avrupa Birliği ülkesi içerisindeki GDP değeri % 43 dür. İkinci en fakir bölge ise % 50 ile Portekiz'in Azores adalarıdır. Bunlar çok büyük farklılıklardır (Boldrin ve Canova, 2001).

Iperios bölgesi ile İç Londra arasındaki farkın, çok büyük olmasına rağmen, ülkelerin içerisinde bile benzer tutarsızlıklar vardır. 9.3.2000 tarihinde, İspanyol gazetesi El Pais İspanya'nın Cadiz ve Lleida bölgelerinin bir karşılaştırmasını yayınlamıştır. Cadiz'de, işsizlerin oranının %29 ve ev halkı gelirin 6000 Euro olduğunu ve Lleida'de, işsizlerin oranının %4,6 ve ev halkı gelirin 12000 Euro olduğunu belirtmiştir. Halbuki, hem Cadiz hem de Lleida coğrafik olarak birbirine yakın bölgelerdedir ve her ikisi de İspanya içerisinde bulunmaktadır (Boldrin ve Canova, 2001).

Eurostat Avrupa Birliği'ni 211 bölgeye bölmüştür ve bu bölgelerin yaklaşık 50'sinin anapara başına sahip olduğu gelir, ortalamanın %75 altındadır.

Avrupa Birliği içerisindeki bölgesel ekonomik eşitsizlikler Birleşik Devletler'dekinin yaklaşık iki katıdır. Bu her zaman böyle değildir. İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra, Birleşik Devletler içerisindeki gelir ve işçi sınıfın üretkenlik farklılıkları şu anda 15 Avrupa Birliği ülkeleri içerisinde hakim olan kadar geniş veya daha büyüktü. Bölgesel eşitsizliklerin azaltılması, Avrupa'da değil ama Birleşik Devletler'de iyi şeylerin olmasını sağlamıştır (Boldrin ve Canova, 2001).

Tablo 2.1 ve 2.2'de 1996'daki Avrupa'nın durumu özetlenmektedir. Avrupa Birliği'nin gelecekteki üyeleri şu anki üyelerinden daha fakir olduğu için, Avrupa Birliği'nin ilerideki genişleme ihtimali, konunun politik etkisini dramatize etmektedir.

Önceki Avrupa Birliği genişlemeleri, bölgesel transferlere adanan halk kaynaklarının artışı sağlamıştır. Bu Avrupa politikasının bir tartışılmaz aksiyomu olarak görülmektedir; Hala hiç kimse bunun niye böyle olduğunu merak etmemektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin deneyimi göstermiştir ki, serbest ticaretin, yaygın mali ve parasal politikaların ve faktörlerin serbest değişkenliği, gelirin hızlı ve çabuk bir şekilde yakınsamasına neden olmaktadır. Serbest ticaret anlaşmalarına ulaşmanın kolay olmadığı zaman, bir ülkeden diğerine büyük transferlerin yapılmasına gerek duyulmamaktadır. Yine de, Avrupa Birliği, genişlemenin artan para yardımı gerektireceğini zannetmektedir. Bundan dolayı, ileriki genişlemenin de facto ertelenmesi, şu anki üyeler tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Genişlemeye ayrılan yardımın payı çok büyüktür. 1994-1999 yılları arasında, Avrupa Birliği'nin Birleşmeye ayırdığı mali tutar 170 milyar Euro'dur. Bu Avrupa Birliği Bütçesi'nin üçte biridir. 2000-2006 yılları arasında, bu tutar, yapısal fonlar için 195 milyar ve birleşme fonları için 18 milyar Euro dur. Karşılaştırma yapılırsa, aynı Antlaşma ile Tarımsal Politikalar 300 milyar Euro'nun üzerinde yardım alırken, genişleme amacıyla 59 milyar Euro tahsil edilmiştir. Avrupa Birliği bütçesi neredeyse bölgesel transferler olarak görünmektedir (Boldrin ve Canova, 2001; Kauppi ve Widgren, 2004).

Tablo 2.1. Anapara başına GNP ve işçi sınıfın üretkenliği

	GNP (AB15 = 1,00)				İşçi sınıfın Üretkenliği (AB12 = 1,00)		
		1996	1990	1982		1996	1987
İlk 10 bölge	Hamburg	2,20	2,03	1,96	Bruxelles	2,07	2,05
	Darmstadt	1,96	1,79	1,53	Hamburg	1,99	1,86
	Wien	1,82	1,61	-	Luxembourg	1,86	1,31
	Oberbayern	1,79	1,64	1,53	Corse	1,79	-
	Brussels	1,75	1,59	1,72	Darmstadt	1,74	1,51
	Ile de France	1,75	1,68	1,77	Bremen	1,68	1,69
	Bremen	1,70	1,64	1,64	Ile de France	1,65	1,58
	Stuttgart	1,55	1,58	1,47	Wien	1,60	-
	Stockholm	1,52	1,70	-	Oberbayern	1,46	1,31
	Denmark	1,46	1,31	1,29	Antwerpen	1,46	1,40
Son 10 bölge	Extremadura	0,45	0,44	0,36	Ipeiros	0,50	0,34
	Petoponnisos	0,44	0,42	0,59	Voreio Aigaio	0,49	0,39
	Dytiki Elada	0,44	0,36	0,52	Ionias Nisai	0,49	0,38
	Norte	0,42	0,31	-	Algarve	0,47	0,38
	Centra	0,41	0,29	-	Makedonia	0,43	0,39
	Alentejo	0,40	0,33	-	Alentejo	0,42	0,34
	Voreio Aigaio	0,39	0,31	0,43	Norte	0,39	0,27
	Madeira	0,37	0,25	-	Acores	0,37	0,28
	Acores	0,34	0,26	-	Madeira	0,36	0,21
	Ipeiros	0,33	0,29	0,44	Centro	0,33	0,26

Kaynak: Boldrin ve Canova, 2001

Tablo 2.2. Ülkelerdeki anapara başına GNP ve işçi sınıfın üretkenliği

	GNP (AB15 * 1.00)				İşçi sınıfın Üretkenliği (AB12 = 1,00)			
		1996	1990	1987		1996	1990	1987
Ülkeler	Danimarka	1,46	1,31	1,29	Lüksemburg	1,86	1,49	1,31
	Almanya	1,24	1,29	1,26	Belçika	1,22	1,18	1,19

Tablo 2.2. (Devam)

Ülkeler	İsveç	1,24	1,41	1,44	Fransa	1,20	1,18	1,20
	Avusturya	1,22	1,08	1,06	Danimarka	1,18	1,06	1,13
	Fransa	1,14	1,10	1,20	Almanya	1,15	1,17	1,21
	Belçika	1,14	1,03	1,04	İsveç	1,11	-	-
	Hollanda	1,10	0,99	1,16	Avusturya	1,10	-	-
	Finlandiya	1,06	1,42	1,25	Finlandiya	1,06	-	-
	Lüksemburg	0,98	0,86	0,82	İtalya	1,05	1,12	1,06
	İtalya	0,91	1,00	0,84	Hollanda	0,99	0,98	1,08
	İrlanda	0,89	0,70	0,65	İrlanda	0,99	0,90	0,84
	İngiltere	0,85	0,88	1,02	İspanya	0,85	0,88	0,76
	İspanya	0,66	0,68	0,57	İngiltere	0,77	0,79	0,81
	Yunanistan	0,51	0,43	0,56	Yunanistan	0,56	0,49	0,45
	Portekiz	0,48	0,36	0,32	Portekiz	0,43	0,32	0,28

Kaynak: Boldrin ve Canova, 2001

1993 tarihinde, Avrupa Birliği Zirvesi Kopenhag'da gerçekleşmiştir ve bu Zirve'de alınan kararlar, eğer Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri isterlerse Avrupa Birliği'ne girebilecektir. Şimdi, yirmi yıldan fazla bir süreden sonra, MDAÜ ülkelerinin birinci grubu Birliğe katılmıştır (Kandoğan, 2000).

Genişleme açıkçası kolay bir süreç değildir. Yeni üye ülkeler bağıl olarak daha düşük refah seviyesine sahiptir ve sermaye başına düşen GDP değeri Avrupa Birliği'nin altındadır. Bunun anlamı, genişleme Avrupa Birliği sermayesi başına düşen GDP değerinin azalması demektir. Üstelik aday ülkeler, geniş ölçekli dahili bölgesel problemlerle karşılaşacaktır ve ekonomik ve sosyal olarak kurulmuş Avrupa Birliği üyelerinin arkasında olacaktır. Avrupa Birliği'nin temel amacı uyum içerisinde birlikte olmak, Birlik içerisindeki zengin ve fakir bölgeler arasındaki ekonomik ve sosyal farklılıkları azaltmaktır. Bu amaca ulaşıldığından emin olmak için, Avrupa Birliği'ndeki Antlaşma yapısal fonların nasıl uygulanacağını ortaya koyar. Şuan ki Avrupa Birliği ülkeleri ve yeni kabul edilecek ülkeler arasındaki büyük farktan dolayı, yapısal fonlar yeni kabul edilecek ülkelere doğru kanallene edilecektir. Bunun anlamı, bütçe ve diğer ekonomik politikalarda temel değişiklikler yapılmazsa, aday ülkelerin kabulü, Avrupa Birliği'nin şuan ki net bağışçıları ve varisleri için esaslı finansal kayıpların

olmasına neden olacaktır. Bu ekonomik değişikliklerin yapılmasını gerektirebilir. Şimdiki Avrupa Birliği üyeleri için bu yüksek mali masrafın yanı sıra, diğer makroekonomik sonuçlar da önemlidir. Doğuya olan genişlemenin sonucunda oluşacak bütçe dağılımı Tablo 2.3'te verilmektedir (Kandoğan, 2000; Beugelsdijk ve Eijffinger, 2005).

Tablo 2.3. Avrupa Birliği'nin doğuya genişlemesinden sonraki tahmini bütçe payları ve alınan yardımlar

	Paylar (%)		Alınan (Milyon Euro)		Fark
	AB-15	AB-25	AB-15	AB-25	AB-25-AB-15
Fransa	15,4	11,2	11866	8987	-2880
Almanya	12	8,5	9277	6811	-2467
İtalya	13,9	10,1	10764	8086	-2679
İngiltere	10,4	7,1	8021	5711	-2309
Belçika	3,9	2,3	3001	1823	-1178
Hollanda	5,5	3,8	4252	3006	-1246
Danimarka	2,8	1,6	2196	1283	-913
İrlanda	2,8	1,1	2194	870	-1324
Lüksemburg	0	0	0	0	0
Yunanistan	6,3	4,3	4861	3468	-1324
Portekiz	5,2	3,4	3990	2735	-1254
İspanya	11,2	8,5	8617	6800	-1817
Avusturya	3,6	2,2	2807	1790	-1017
Finlandiya	3,2	1,8	2473	1425	-1048
İsveç	3,8	2,3	2913	1848	-1065
Çek Cumhuriyeti	-	3,3	-	2612	2612
Macaristan	-	3,5	-	2823	2823
Polonya	-	6,1	-	4910	4910
Slovak Cumhuriyeti	-	2,7	-	2164	2164
Kıbrıs	-	1,8	-	1458	1458
Estonya	-	3,1	-	2479	2479
Latviya	-	3,2	-	2576	2576
Litvanya	-	3,7	-	2995	2995
Malta	-	2,1	-	1681	1681
Slovenya	-	-	-	1682	1682
Toplam	100	100	77233	80024	

Kaynak: Kauppi ve Widgren, 2004

2.3. TÜRKİYE İLE AVRUPA BİRLİĞİ ARASINDAKİ MALİ İLİŞKİLER

Avrupa Birliği mali yardımları, Türkiye'de daha çok, Avrupa Birliği tarafından hazırlanan Katılım Belgesi göz önüne alınarak, Türkiye tarafından

belirlenen Ulusal Program'daki önceliklere göre yapılmaktadır. Kopenhag Kriterleri'ni detaylı olarak içeren Ulusal Program, siyasi, ekonomik, sağlık ve tarıma kadar olan geniş bir alanı kapsamaktadır. Bundan dolayı Avrupa Birliği yardımları toplumun büyük bir kısmını ilgilendirmektedir. Ancak yapılacak olan yardımlar, Katılım Ortaklığı Belgesi'nde belirtilen önceliklere göre, Türkiye'nin topluluğa katılımı yönünde yapılmaktadır. Bu amaçla, Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Program belli zamanlarda gözden geçirilir. 2003 yılında, Türkiye için öngörülen Katılım Ortaklığı Belgesi Avrupa Komisyonunca yayımlanmıştır ve Türkiye'de Ulusal Programı'nı buna göre aynı yıl içerisinde yenilemiştir.

Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye yönelik olan katılım öncesi yardım programı kurumsal yapılanma ve yatırıma destek olarak iki ana bölümden oluşmaktadır (ABGS; ABM, 2007; DPT, 2009b; Tekin, 2005; Polat, 2004; Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004).

a) Kurumsal yapılanma: Bu yardım programında, Türkiye'nin müktesebatı uygulamasına yönelik yardım yapılmakta ve Avrupa Birliği ile ekonomik ve sosyal uyum sağlanması amaçlanmaktadır. Bu amaçla verilen desteği, merkezi, bölgesel ve yerel düzeydeki kamu kurumları kullanabilmektedir. Bu kurumsal yapılanma genel olarak üye ülkelerde eşleştirme şeklinde yapılmaktadır. Bu işlemlerde sendikalara, ticaret odalarına ve bunun gibi kurumlara destek verilmektedir. Ayrıca, Sivil Toplum Kuruluşları'na da, hukukun üstünlüğü, insan hakları, kadın-erkek eşitliği, azınlıkların korunması, demokratik uygulamaların geliştirilmesi amacıyla destek verilmektedir (AKTD; İKV; Tekin, 2005; Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004).

b) Yatırıma Destek: Yatırıma destek genel olarak iki alanda yapılmaktadır. Bunlardan birincisi, düzenleyici alt yapının kurulması ve güçlendirilmesi amacıyla müktesebata uygun yapılan yardımlardır. İkincisi ise, ekonomik ve sosyal uyumun güçlendirilmesi için yapılan yardımlardır. Burada, Türkiye'nin bölgeleri arasındaki dengesiz dağılımı ve ulusal geliri ile Avrupa Birliği ortalaması arasındaki farklılığın giderilmesi amaçlanmaktadır. Aynı zamanda, bu yardımlarla Avrupa Birliği üyesi ülkelerle üye olmayan ülkeler arasındaki sınır ötesi işbirliği amaçlanmaktadır (Tekin, 2005; Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004).

Bu yardımlardan faydalanabilmesi için, Türkiye ile Avrupa Komisyonu arasında yapılan yıllık programlama toplantılarında öncelikler arasına alınmış

olması gerekmektedir. Doğrudan sunulan projelere yardım yapılmamaktadır. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği veya ilgili bakanlığa iletilmiş olan projelerin, yıllık programlamaya dahil edilmesi gerekmektedir. Ancak kendi alanında teklif çağrısı yapıldığında veya ihale açıldığında proje sahibi yardıma başvurabilmektedir.

Yukarıda belirtilen yardımların kullanımı, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine başvuruda bulunduğu günden beri farklı dönemlerde farklı şekillerde uygulanmıştır. Türkiye ile AB arasındaki ekonomik ilişkiler, Helsinki Dönemi Öncesi, Helsinki Dönemi Sonrası, Gümrük Birliği Öncesi ve Gümrük Birliği Sonrası dönemler olarak dört ana başlık altında incelenmelidir. Bu bölümde, gerçekleşen mali yardımlar detaylı olarak açıklanmıştır.

2.3.1. Helsinki Öncesi Dönem (1964-1999)

2.3.1.1. Ankara Antlaşması ve Mali Protokoller

Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki mali işbirliği, 1963 yılında imzalanan Ankara Antlaşması'ndan sonra başlamıştır. Avrupa Birliği, Türkiye'ye Avrupa Birliği Bütçesi'nden veya Avrupa Yatırım Bankası'ndan yardım yapmış ve halen de yardım etmektedir. Türkiye'deki sosyal ve ekonomik gelişimi sağlamak için, 1964 ve 1981 yılları arasında dört farklı protokol imzalanmıştır. Yapılan yardımlar aşağıda belirtilmiştir (Ulutürk, 2004; Karauçak, 2000; Tekin, 2005; Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004).

- I. Protokol (1964-1969): 175 milyon Euro, düşük faizli Topluluk Kredisi
- II. Protokol (1973-1976): 195 milyon Euro, düşük faizli AYB Kredisi
- III. Protokol (1979-1981): 310 milyon Euro, kredi (220 milyon Euro Topluluk Kredisi + 90 milyon Euro AYB Kredisi)
- IV. Protokol: Kullanılmamıştır

2.3.1.2. Diğer mali yardımlar

Bu dönemde, IV. Mali Protokol onaylanmadığı için, Avrupa Birliği Türkiye'ye 600 milyon Euro yardım yapmıştır. Bu yardımlar farklı bütçe kalemleri ve araçlardan yapılmıştır. Mali yardımlar dokuz ana başlık altında toplanmaktadır. Bunlar sırasıyla aşağıda açıklanmıştır (Şeker, 2004).

2.3.1.2.1. Özel yardım paketi

1980’de enerji, sağlık, çevre ve eğitim sektörleriyle ilgili projelerin desteklenmesi için 75 milyon Euro değerinde bir özel yardım paketi hazırlanmıştır. Bu yardımın bir kısmı ödenmiş, Türkiye’de gerçekleşen ihtilalden dolayı kalan 29 milyon Euro’luk bölüm 1987 yılında sivil idarenin işbaşına geçmesi ile ödenebilmiştir.

2.3.1.2.2. Körfez Savaşı

Türkiye Körfez Savaşı’ndan etkilenen ülkelerin başında geldiği için, 175 milyon Euro değerindeki faizsiz krediden yararlanmıştır.

2.3.1.2.3. İdari işbirliği

1993 ve 1995 yıllarında, Türkiye iki kez 3’er milyon Euro tutarında mali yardım almış ve bu yardımı Gümrük Birliği hazırlıkları amacıyla, idari işbirliği önlemlerine yönelik olarak kullanmıştır.

2.3.1.2.4. Demokrasi, insan hakları ve sivil toplumun güçlendirilmesi

Demokrasi, insan hakları ve sivil toplum alanlarında faaliyet gösteren birçok Türk Sivil Toplum Kuruluşu’na mali yardımda bulunulmuş ve 1993’ten bu yana yılda 500000 Euro’luk yardım yapılmaktadır.

2.3.1.2.5. Uyuşturucu ile mücadele

1996-1999 yılları arasında, uyuşturucu ile mücadele kapsamında 760000 Euro mali yardım yapılmıştır.

2.3.1.2.6. Nüfus politikaları ve aile planlaması

1992-1998 yılları arasında, nüfus politikaları ve aile planlaması için 5,3 milyon Euro mali yardım yapılmıştır.

2.3.1.2.7. LIFE-Üçüncü ülkeler

1992-1999 yılları arasında, Life-Üçüncü ülkeler ve “Kalkınmakta Olan Ülkelerde Çevre” programları kapsamında 4,9 milyon Euro mali yardım yapılmıştır.

2.3.1.2.8. HIV/AIDS

1994-1998 yılları arasında, HIV/AIDS ile mücadele kapsamında 682,000 Euro mali yardım yapılmıştır.

2.3.1.2.9. Şap hastalığı

Şap hastalığı ile mücadele kapsamında, 2000 yılında 1,5 milyon doz aşı yardımı yapılmıştır.

2.3.1.3. Gümrük Birliği yardımları

Avrupa Topluluğu ve Türkiye arasında Gümrük Birliği oluşturma kararının devamında, 6 Mart 1995'te yapılan Avrupa Birliği-Türkiye Ortaklık Konseyi'nde Avrupa Birliği-Türkiye arasında mali işbirliği çerçevesinde siyasi bildiri taraflarca kabul edilmiş ve buna göre Türkiye'nin ekonomisini Gümrük Birliği'ne uygun hale getirmek için 1996 yılında Özel Eylem Programı'nın uygulanması başlatılmıştır. Özel Eylem Programı üç ana başlık altında toplanmıştır (Kaplan, 2002; TÜSİAD, 2004; Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004; Koç, 2002; Antonucci ve Manzocchi, 2006; Mercenier ve Yeldan, 1997; Harrison ve diğerleri, 1997).

2.3.1.3.1. Gümrük Birliği özel yardımı

Türkiye'ye Gümrük Birliği'nin uygulamaya konulmasından sonra gelecek beş yıllık dönem için 375 milyon Euro'luk bütçe kaynağının tahsis edilmesi önerilmiş, ancak Avrupa Birliği Konseyi'nde oybirliği sağlanamadığından dolayı onay alınamamıştır.

2.3.1.3.2. Avrupa Yatırım Bankası özel kredi olanağı

Türkiye'ye Gümrük Birliği'nin uygulamaya konulmasından sonra 1996 yılından itibaren beş yıllık dönem için AYB tarafından 750 milyon Euro'luk ek kredi tahsis edilmesi önerilmiş ancak AYB Yönetim Kurulu'nda oybirliği sağlanamadığından dolayı program uygulamaya konulamamıştır.

2.3.1.3.3. Makro-Ekonomik mali yardım

Avrupa Topluluğu, makro ekonomik mali yardım ihtimalini de incelemiş olup, ödemeler dengesi açığı olmadığı gibi 1995-1999 yılları arasında IMF ile

antlaşmada yapılmadığı için makro ekonomik yardıma ihtiyaç duyulmamıştır.

Netice itibariyle, Türkiye uygun zamanlarda Gümrük Birliği yardımlarını Avrupa Birliği'nden talep etmiş ancak taleplerine dair sonuç alınamamıştır. Artık, günümüzde Gümrük Birliği yardımları, Türkiye Gümrük Birliği'ne girdiğinden dolayı önemini kaybetmiştir.

2.3.1.4. Deprem yardımları

Deprem yardımları iki ana başlık altında toplanmıştır.

2.3.1.4.1. Acil yardım ve rehabilitasyon faaliyetleri

Türkiye'de 17 Ağustos 1999'da meydana gelen Marmara Depremi nedeniyle acil durum ve rehabilitasyon faaliyetleri için 30 milyon Euro'luk ve deprem sonrası rehabilitasyon faaliyetlerini desteklemek için 1 milyon Euro'luk yardım yapılmıştır.

2.3.1.4.2. Özel Avrupa Yatırım Bankası Girişimi (TERRA)

Türkiye'ye Avrupa Yatırım Bankası tarafından, Marmara ve Düzce Depremleri'nde zarar gören bölgelerin rehabilitasyonu ve yeniden yapılandırılması için üç yıl boyunca 600 milyon Euro'luk yardım yapılmıştır. Türk Deprem Rehabilitasyon ve Yeniden Yapılaşma Yardımı'na kısaca TERRA denilmektedir.

2.3.1.5. Avrupa-Akdeniz ortaklığı

Avrupa-Akdeniz Ortaklığı yardımları iki ana başlık altında toplanmıştır.

2.3.1.5.1. MEDA I Programı: İkili ve bölgesel işbirliği

Avrupa-Akdeniz İşbirliği'nin uygulanmasındaki temel mali yardım mekanizması MEDA Programı olarak adlandırılmaktadır. Türkiye, 1996 yılından bu yana Avrupa Birliği'nden mali yardım almaktadır. Helsinki Öncesi Dönem'de hibe olarak yapılan mali yardım yaklaşık olarak 376 milyon Euro civarındadır. 1999 yılından sonra yapılan bu hibe yardım, tamamen ekonomik istikrar, sosyo-ekonomik kalkınma, demokratikleşme ve sivil toplumun güçlendirilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Türkiye, MEDA programı kapsamında aldığı mali yardımı ayrıca, Kültürel Miras Programı, Gençlik Eylem Programı, Görsel-İşitsel İşbirliği

Programı, EUMEDIS ve SMAP gibi alanlarda da kullanılmaktadır (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004; Koç, 2002; Antonucci ve Manzocchi, 2006; Mercenier ve Yeldan, 1997; Harrison ve diğerleri, 1997; Vivero ve Mateos, 2006).

2.3.1.5.2. Avrupa Yatırım Bankası Kredileri

Avrupa Yatırım Bankası ve Akdenizli Ortakları, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın uygulanmasında önemli rol oynamakta ve uzun vadeli kredileri desteklemektedir. Bu program kapsamında sağlanan mali yardım 544,5 milyon Euro tutarındadır. Bu tutar, 1992-1996 arasında, Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası çerçevesinde ve 1997-2000 arasında Avrupa-Akdeniz Ortaklığı MEDA I Programı'nı da kapsamaktadır. 1997-2000 dönemi için, MEDA I kapsamında Türkiye'ye 205 milyon Euro tutarında kredi verilmiştir. Avrupa Yatırım Bankası, özellikle çevre, altyapı, enerji ve telekomünikasyon alanlarındaki projeleri desteklemektedir. Tarsus'un atık su sisteminin rehabilitasyonu projesine Avrupa Yatırım Bankası 38 milyon Euro vermiş, Avrupa Birliği 9,5 milyon Euro faiz sübvansiyonu sağlamıştır. Türkiye'deki ticari bankalara küresel krediler vermek yoluyla, küçük ve orta boy işletmelerde Avrupa Yatırım Bankası tarafından desteklenmektedir (AKTD; Gençkol, 2003). Helsinki Öncesi Dönem'de yapılan mali yardımlar aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 2.4. Helsinki Öncesi Dönem'de Ankara Anlaşması ve Mali Protokollerle alınan mali yardımlar

Mali Yardım	Kredi (milyon Euro)	Hibe (milyon Euro)
Birinci Protokol	175	-
İkinci Protokol	220	-
Ek Protokol	47	-
Üçüncü Protokol	310	-
Dördüncü Protokol	600, Onaylanmamış	-

Kaynak: AKTD; AKTT; Gençkol, 2003

Tablo 2.5'te görüldüğü gibi Birinci Mali Protokol yardımları sadece kredi olarak verilmiştir. Bu yardımların yaklaşık %83'ü kamu projelerine, %17'si özel

sektör projelerine aktarılmıştır.

Tablo 2.5. Birinci Mali Protokol Yardımlarının projelere göre dağılımı (1964-1969)

Proje	Kredi (Euro)
Kovada II	5.000.000
SEKA-Çaycuma	10.300.000
Keban Barajı	30.000.000
Gedik Sulama I	15.000.000
Gökçekaya Baraj ve HES	7.300.000
SEKA-Dalaman 1	14.000.000
Samsun Azot	5.600.000
TCDD-Dizelizasyon I	11.000.000
Gökçekaya-İzmir Enerji Nakil Hattı	7.600.000
Boğaz Köprüsü	20.000.000
Petkim-Kauçuk 1	9.290.000
Keban ek finansman	10.000.000
Kamu proje toplamı	145.090.000
Çelik Halat ve Tel Sanayi	1.500.000
Taç Tekstil	190.000
Arçelik-Emaye	245.000
Mannesman-Sümerbank Boru Prj.	430.000
Şişe-Cam Fabrikası Tevsii Prj.	2.125.000
Güney Sanayi	400.000
Türk Prelli	500.000
Sifaş İplik	1.300.000
Mensucat Santral	720.000
Kadro Antlaşmaları (24 Proje)	22.500.000
Özel sektör projeleri toplamı	29.500.000
Toplam yardım	175.000.000

Kaynak: AKTD; AKTT; Gençkol, 2003

Tablo 2.6’da görüldüğü gibi İkinci Mali Protokol yardımları da sadece kredi olarak verilmiştir. Bu yardımların yaklaşık %89’u özel koşullu kredi, %11’i

Avrupa Yatırım Bankası öz kaynaklarından sağlanan kredi olarak kullanılmıştır.

Tablo 2.6. İkinci Mali Protokol Yardımlarının projelere göre dağılımı (1971-1977)

Proje	Kredi(Euro)
Petkim Kauçuk	6.400.000
TCDD-Elektrifikasyon	4.350.000
Türk Hava Yolları-F28 Alımı	8.650.000
TCDD Dizelizasyon	23.500.000
Gedik II	10.000.000
Berdan	11.000.000
Afşin-Elbistan I	58.000.000
Afşin-Elbistan II	19.000.000
SEKA-Akdeniz 1	5.000.000
SEKA-Akdeniz II	6.300.000
Ön Yatırım I	2.000.000
Ön Yatırım II	1.015.000
TSKB 1973 Global Kredisi	14.785.000
SYKB 1976 Global Kredisi	5.000.000
Özel Koşullu Kredi Toplamı	195.000.000
TSKB 1974 Global Kredisi	20.00.000
TSKB 1974 Global Kredisi	5.000.000
AYB öz kaynaklarından sağlanan krediler toplamı	25.000.000
Toplam	220.000.000

Kaynak: AKTD; AKTT; Gençkol, 2003

İkinci Mali Ek Protokol, İkinci Mali Protokol'ü tamamlayan protokoldür. Tablo 2.7'de İkinci Mali Protokol Yardımlarının projelere göre dağılımı gösterilmiştir. Bu tabloda görüldüğü gibi İkinci Mali Ek Protokol yardımları da yine sadece kredi olarak verilmiştir. Bu yardımların yaklaşık %36'sı TEK İletim Hatları'na, %64'ü DSİ Özlüce Barajı'na aktarılmıştır.

Tablo 2.7. İkinci Mali Ek Protokol Yardımlarının projelere göre dağılımı

Proje	Kredi (Euro)
İletim Hatları (TEK)	17.000.000
Özlüce Barajı (DSİ)	30.000.000
Toplam	47.000.000

Kaynak: AKTD; AKTT; Gençkol, 2003

Tablo 2.8’de görüldüğü gibi Üçüncü Mali Protokol yardımları da yine sadece kredi olarak verilmiştir. Bu yardımların %29’u Avrupa Yatırım Bankası öz kaynaklarından sağlanan kredi, %71’i özel koşullu kredi olarak kullanılmıştır.

Tablo 2.8. Üçüncü Mali Protokol Yardımlarının projelere göre dağılımı

Proje	Kredi (Euro)
SEKA-Akdeniz	16.000.000
SEKA-Dalaman	4.000.000
TSKB 1979 (A) Global Kredisi	15.000.000
STKB 1979 (A) Global Kredisi	5.000.000
TSKB 1979 (B) Global Kredisi	30.000.000
STKB 1979 (B) Global Kredisi	10.000.000
İletim hatları	10.000.000
AYB öz kaynaklarından sağlanan krediler toplamı	90.000.000
Özel koşullu krediler	
SEKA-Akdeniz	10.000.000
Keban HES	36.000.000
Afşin-Elbistan	75.000.000
Karakaya	85.000.000
Yük tevzii	14.000.000
Özel koşullu krediler toplamı	220.000.000
Toplam	310.000.000

Kaynak: AKTD; AKTT; Gençkol, 2003

Helsinki Öncesi Dönem’de Ankara Antlaşması ve Mali Protokollerle alınan mali yardımlar kapsamında IV. Mali Protokol onaylanmadığı için Türkiye’ye

Avrupa Birliği'nden toplam 600 milyon Euro yardım yapılmıştır. Bu mali yardımlar dokuz ana başlık altında Tablo 2.9'da gösterilmiştir.

Tablo 2.9. Helsinki Öncesi Dönem'de alınan diğer mali yardımlar

Mali Yardım	Kredi (milyon Euro)	Hibe (milyon Euro)
Özel yardım paketi	-	75
Körfez Savaşı	175	-
İdari işbirliği	-	6
Demokrasi, insan hakları ve sivil toplumun güçlendirilmesi	-	4
Uyuşturucuyla mücadele	-	0,76
Nüfus politikaları ve aile planlaması	-	
Life-Üçüncü ülkeler	-	4,92
HIV/AIDS ile mücadele	-	0,682
Şap hastalığı	-	0,23

Kaynak: AKTD; AKTT; Gençkol, 2003

Tablo 2.10'da görüldüğü gibi Özel Yardım Paketi şeklinde alınan hibeler toplam 75.000.000 Euro olup, bunun 46.000.000 Euro'su 1981 yılında yapılan tahsislere, 10.000.000 Euro'su 1988 yılında yapılan tahsislere, 19.000.000 Euro'su ise çeşitli sahalarda olmak üzere 27 adet küçük projeye kullanılmıştır.

Tablo 2.10. Özel Yardım Paketi şeklinde alınan yardımların projelere göre dağılımı (1980)

Proje	Hibe (Euro)
I-Beypazarı-Linyit (TKİ)	22.000.000
Soma-Tunçbilek (TKİ)	16.000.000
Linyit arama (MTA)	8.000.000
1981 yılında yapılan tahsisler	46.000.000
II-Batı Anadolu Jeotermal Etüdü (MTA)	8.000.000
Sıtma ile mücadele (Sağlık ve Sosyal Yrd. Bak.)	1.500.000
AET İş Haftası Toplantısı (DPT)	500.000
1988 yılında yapılan tahsisler	10.000.000
III-Çeşitli sahalarda 27 adet küçük proje	19.000.000
TOPLAM	75.000.000

Kaynak: AKTD; AKTT; Gençkol, 2003

Tablo 2.11’de görüldüğü gibi Helsinki Öncesi Dönem’de alınması planlanan hibe ve krediler onaylanmadığı için alınamamıştır.

Tablo 2.11. Helsinki Öncesi Dönem’de alınan Gümrük Birliği yardımları

Mali Yardım	Kredi (milyon Euro)	Hibe (milyon Euro)
Gümrük Birliği özel yardımı	-	375, Onaylanmamış
AYB özel kredi olanağı	750, Onaylanmamış	-
Makro-ekonomik mali yardım	-	-

Kaynak: AKTD; AKTT; Gençkol, 2003

Tablo 2.12’de görüldüğü gibi Helsinki Öncesi Dönem’de alınan deprem yardımları sadece hibe olarak alınmıştır. Deprem yardımları, deprem öncesi ve sonrası acil yardım ve rehabilitasyon faaliyetleri ile Özel Avrupa Yatırım Bankası girişimi TERRA olarak tablo şeklinde gösterilmiştir.

Tablo 2.12. Helsinki Öncesi Dönem’de alınan deprem yardımları

Mali Yardım	Kredi (milyon Euro)	Hibe (milyon Euro)
Deprem öncesi acil yardım ve rehabilitasyon faaliyetleri	-	30
Deprem sonrası acil yardım ve rehabilitasyon faaliyetleri	-	1
Özel AYB girişimi TERRA	-	600

Kaynak: AKTD; AKTT; Gençkol, 2003

Tablo 2.13’te görüldüğü gibi Helsinki Öncesi Dönem’de alınan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı yardımları MEDA I programı için 376 milyon Euro hibe, AYB kredilerinden 545 milyon Euro’dur.

Tablo 2.13. Helsinki Öncesi Dönem’de alınan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı yardımları

Mali Yardım	Kredi (milyon Euro)	Hibe (milyon Euro)
MEDA I programı	-	376
AYB kredileri	545	-

Kaynak: AKTD; AKTT; Gençkol, 2003

2.3.2. Helsinki Sonrası Dönem (1999-2006)

Türkiye, Aralık 1999'da Helsinki'de gerçekleştirilen AB Zirvesi'nde resmen "Aday ülke" olarak kabul edilmiştir. Aday ülkelere uygulanan kriterler, Türkiye'nin aday ülke olmasıyla, Türkiye içinde geçerli hale gelmiştir. Bu kapsamda, adaylık sürecinde, reformların desteklenmesi için, bir katılım öncesi stratejisinden yararlanılması kararlaştırılmıştır. Bu katılım öncesi stratejisi 2001 yılında hazırlanmıştır. Yalnız bu Katılım Öncesi Stratejisi'nin yanı sıra aşağıdakilerin de yapılması öngörülmüştür (Tekin, 2005; Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004).

- Gümrük Birliği'ni güçlendirmeye yönelik önlemlerin alınması: Bu amaçla, 2000 - 2002 arası dönemde 15 milyon Euro'luk hibe ayrılması önerilmiştir. Öneri 10 Nisan 2000'de onaylanmıştır
- Ekonomik ve sosyal kalkınmanın desteklenmesine yönelik önlemlerin alınması: 2000 - 2002 arasında 135 milyon Euro ayrılması önerilmiştir
- MEDA II Programı kapsamında, 2000 - 2006 yılları arasında kullanılmak üzere belirlenmiş olan miktar iki katına çıkartılarak, 890 milyon Euro tutarına ulaşmıştır. Ayrıca, Avrupa Yatırım Bankası'nın, MEDA II kapsamında Avrupa - Akdeniz Ortaklığı'na ayırdığı 6.245 milyar Euro tutanındaki kredilerinden de faydalanma imkanına sahip olmuştur. Türkiye'nin yılda 210 milyon Euro tutarında mali yardımdan yararlanması kararlaştırılmıştır

1999 yılında, Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığının onaylanması ile Türkiye'ye verilecek mali yardımlar, katılım öncesi kapsama alınmıştır. Türkiye'ye adaylık döneminde, yasal ve kurumsal düzenlemeleri yapabilmesi için yılda 177 milyon Euro tutarında mali yardım yapılması kararlaştırılmıştır. Yapılacak mali yardımlar konusunda, 2001 yılı sonunda bir Çerçeve Yönetmelik kabul edilmiştir. Artık, yapılacak mali yardımlar her yıl tek bir bütçe kalemi altında toplanmıştır.

2001 yılının sonundan bu yana, Avrupa Birliği'nden Türkiye'ye gelen mali yardımlar, Avrupa Birliği'ne aday diğer ülkelere olduğu gibi tek bir bütçe kaleminden gelmekte ve bu yardım bütçesine "Katılım Öncesi Yardım" denilmektedir. Mali ve teknik işbirliği, büyük ölçüde bu yardım kapsamında yapılmaktadır. Yapılan mali yardımlar Tablo 2.14'te özet olarak verilmiştir.

Tablo 2.14. Helsinki Sonrası Dönem’de (1999-2006) alınan mali yardımlar

Mali Yardım	Kredi (milyon Euro)	Hibe (milyon Euro)
Gümrük Birliği’ni güçlendirmeye yönelik önlemlerin alınması	-	15
Ekonomik ve sosyal kalkınmanın desteklenmesine yönelik önlemlerin alınması	135	-
MEDA II Programı kapsamında (2000-2006)	1470	890

Kaynak: AKTD; AKTT; Gençkol, 2003

Yapılan mali yardım, tamamıyla, katılım stratejisini desteklemeye yöneliktir. Diğer aday ülkelerde yapıldığı gibi, Türkiye için de Katılım Ortaklığı Belgeleri hazırlanmıştır. Bu Katılım Ortaklığı Belgeleri, üye ülkelerin tamamının onayıyla kabul edilmektedir. Birinci belge, 2001 yılında hazırlanmış ikincisi ise, 2003 yılında Mart ayında yayımlanmıştır. Bu Katılım Ortaklığı belgeleri aşağıda belirtilmiştir:

- Aday ülkelerin ilerleme sağlaması için gereken alanlarla ilgili önceliklerin değerlendirilmesi sunulmaktadır
- Topluluğa katılım hazırlıklarının, hangi mali yardım programlarıyla destekleneceği belirtilmektedir
- Aday ülkeler için tüm AB yardımlarının tek bir çerçevede toplanması sağlanmaktadır
- Aday ülkelerin, demokrasi, makro ekonomik istikrar, endüstriyel yapılanma, nükleer güvenlik ve AB müktesebatının benimsenmesi ile ilgili konularda, kesin kararlıklarını ortaya koyan bölümler içermektedir

2.3.3. Gümrük Birliği Öncesi Dönem (1964-1996)

Gümrük Birliği Öncesi Dönem’de, Türkiye’ye yapılan mali yardımlar Helsinki Dönemi Öncesi bölümde belirtildiği gibi Mali Protokollerle yürütülmüştür. Sosyal ve ekonomik gelişimi teşvik amacıyla 1964-1981 yılları arasında üç ayrı Mali Protokol bir de Tamamlayıcı Protokol imzalanmıştır. 1981 yılında hazırlanan VI. Mali Protokolle 600 milyon Euro tutarındaki mali yardım

imzalanmasına karşın yürürlüğe girmemiştir. Bu dönemde yapılan mali yardımlar genellikle krediler şeklinde olup, kredi ve hibelerden oluşmuştur ve yapılan yardımlar Avrupa Yatırım Bankası ve Topluluk Kredileri'ni içermektedir. Verilmesi öngörülen 1433 milyon Euro tutarındaki yardım ancak 830 milyon Euro'luk kısmı verilmiştir (Bilici, 1997).

I. Mali Protokol kapsamında, 175 milyon Euro verilmiş ve bu yardım çoğunlukla altyapı ve sanayi yatırımları için kullanılmıştır.

II. Mali Protokol kapsamında, 220 milyon Euro tutarında yardım yapılmıştır. Bu yardımın 195 milyon Euro'luk kısmı Topluluk ve 25 milyon Euro'luk kısmı ise Avrupa Yatırım Bankası tarafından yapılmıştır. 195 milyon Euro'luk bölüm kamu projelerinin değerlendirilmesinde, 25 milyon Euro'luk kısım özel sektör projeleri için kullanılmıştır.

III. Mali Protokol kapsamında, 310 milyon Euro tutarında yardım yapılmış ve bu yardımın 220 milyon Euro'luk kısmı Topluluk Bütçesi'nden, 90 milyon Euro'luk kısmı Avrupa Yatırım Bankası tarafından yapılmıştır. Bu yardım daha çok kamu altyapı projelerinde ve 60 milyon Euro'luk kısmı özel sektör projelerinde kullanılmıştır.

Bu dönemde, mali protokollerle alınan mali yardımın yanı sıra, Özel İşbirliği Fonu, İdari İşbirliği Fonu ve Tamamlayıcı Protokol kapsamında toplam 125 milyon Euro'luk yardım almıştır. Bu yardımlar Tablo 2.15'te görülmektedir.

Tablo 2.15. Gümrük Birliği Öncesi Dönem'de yapılan mali yardımlar

Protokol	Dönem	Toplam Milyon Euro)
I. Mali Protokol	1964-1969	175
II. Mali Protokol	1973-1976	220
Tamamlayıcı Protokol	1986	47
III. Mali Protokol Özel İşbirliği Fonu	1979-1981 1980	310 75
Türkiye ile idari işbirliği	1993	3
IV. Mali Protokol	AB Bütçesi 1982-1986	600 (Onaylanmamış)
Toplam	1964-1995	830

Kaynak: DPT, 2000; Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005

2.3.4. Gümrük Birliği Sonrası Dönem (1996-2006)

Türkiye, Gümrük Birliği sonrasında, 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile Avrupa Birliği Bütçesi ve Topluluğun Akdeniz ülkelerine uygulanan programından kredi ve hibe yardımları almaya başlamıştır. Bu yardımlar, Gümrük Birliği'nin Türk ekonomisi üzerindeki muhtemel olumsuz etkilerini gidermek üzere planlanmış ve hem miktar hem de nitelik olarak yetersiz olduğundan dolayı eleştirilmiştir. Verilmesi planlanan yardımlarında verilmemesi eleştirilmiş ancak bir sonuç alınamamıştır. Bu dönemde Yunanistan'ın vetosu nedeniyle bazı yardımlar verilmemiş veya geciktirilmiştir. Bu dönemde, yalnızca Avrupa-Akdeniz Programı kapsamında kısıtlı olarak yardımlar yapılmıştır. Bütçe kaynaklı yardımlar verilmemiştir. Bu dönemde yapılan yardımlar, bütçe kaynaklı yardımlar ve Avrupa-Akdeniz kapsamında yapılan yardımlar olarak iki bölüme ayrılmaktadır (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004; Koç; 2002; Antonucci ve Manzocchi, 2006; Mercenier ve Yeldan, 1997; Harrison ve diğerleri, 1997; Vivero ve Mateos, 2006).

2.3.4.1. Bütçe kaynaklı yardımlar

Bu mali yardımlar üç ana bölümde toplanmaktadır.

2.3.4.1.1. Özel eylem programı

Özel eylem Programı kapsamındaki mali yardımlar, 375 Milyon Euro hibe ve 750 Milyon Euro krediden oluşmaktadır. Yunanistan'ın vetosu nedeniyle, verilmesi planlanan hibe yardım gerçekleşmemiş ve yine kredi olarak planlanan mali yardım da uygulanamamıştır.

2.3.4.1.2. Makro-Ekonomik yardım

Bu kapsamda 200 milyon Euro'luk mali yardımın kullanımı uygun görülmüştür, ancak bu yardıma ihtiyaç duyulmadığından gerçekleşmemiştir.

2.3.4.1.3. İdari işbirliği fonu

6 Milyon Euro tutarında mali yardım yapılmıştır.

2.3.4.2. Avrupa-Akdeniz işbirliği

Bu programda, Akdeniz ülkeleri ile Avrupa Topluluğu'nun ilişkilerinin

güçlendirilmesi kapsamında hibe şeklinde mali yardım yapılmıştır.

2.3.4.2.1. Krediler

1992-1996 yılları arasında, Yenileştirilmiş Akdeniz Programı çerçevesinde 399,5 milyon Euro tutarında mali yardım yapılması ön görülmüş, ancak 339,5 milyon Euro tutarındaki proje mali yardım alabilmiştir. 1997-1999 yılları arasında ise, Avrupa-Akdeniz Süreci kapsamında, 205 milyon Euro tutarındaki mali yardım projeler için kullanılmıştır. (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Gençkol, 2003)

2.3.4.2.2. Hibeler

Avrupa-Akdeniz İşbirliği kapsamında, 700 milyon Euro'luk mali yardımın hibe olarak yapılması kararlaştırılmış ancak, 376 milyon Euro'luk yardımın yapılması taahhüt edilmiştir. Bu yardım için, Türkiye'den, 300 proje sunulmuş ancak projelerin kabulü yönünde zorluklar yaşanmıştır. Türkiye'den sunulan projelerin Avrupa Parlamentosu'na sunulmasında aksaklıklar meydana gelmiştir. Buna rağmen çoğu proje onaylanmıştır. Bu projelerin uygulanması için, her ülke bir Çerçeve Antlaşması imzalamak zorundadır. Türkiye, bu mali yardımın kullanılması için gerekli olan Çerçeve Kanunu'nu Eylül 2001 tarihinde onaylamıştır.

Bu Çerçeve Antlaşması'nın onaylanmasından sonra, MEDA projelerinin uygulanması girişimleri başlatılmış ve açılan ihalelerde sonuç alınmıştır. Ancak, mali yardımların gerçekleşmesi için, Topluluk tarafından, Merkezi Olmayan Uygulama Sistemi'nin oluşturulması talep edilmiştir. Onaylanmış, projeler için gerekli olan hibe yardımların gerçekleşmesi, ancak yeni Merkezi Olmayan Yapılanmanın gerçekleşmesi sonrasında mümkün olabilecektir. Bu yardımlar Tablo 2.16'da görülmektedir.

Tablo 2.16'da görüldüğü gibi Gümrük Birliği Sonrası Dönem'de hibe şeklinde komisyon yardımı olarak 375 milyon Euro taahhüt edilmiş olup, bu hibe şeklinde komisyon yardımı gerçekleşmemiştir. Kredi şeklinde Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası yardımı olarak 400 milyon Euro taahhüt edilmiş olup, bu Kredi şeklinde Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası yardımının 339,5 milyon Euro'su gerçekleşmiştir. 60,5 milyon Euro'su taahhüt edildiği halde verilmemiştir. Özel AYB Kredileri'nden 750 milyon Euro taahhüt edildiği halde verilmemiştir. Hibe

şeklinde Akdeniz Ortaklık Programı kapsamında 375 milyon Euro taahhüt edilmiş olup, bu hibe şeklinde Akdeniz Ortaklık Programı yardımının 376,4 milyon Euro'su gerçekleşmiştir. Taahhüt edilen miktardan 1,4 milyon Euro fazla verilmiştir. Kredi şeklinde Akdeniz Ortaklık Programı kapsamında 700 milyon Euro taahhüt edilmiş olup, bu kredi şeklinde Akdeniz Ortaklık Programı yardımının 205 milyon Euro'su gerçekleşmiştir. Taahhüt edilen miktardan 495 milyon Euro eksik verilmiştir. Makro ekonomik yardım olarak 200 milyon Euro taahhüt edilmiş olup, bu Makro ekonomik yardım gerçekleşmemiştir. Netice itibariyle; 2800 milyon Euro taahhüt edilmiş, taahhüt edilen miktarın 920,9 milyon Euro'su gerçekleşmiştir. 1879,1 milyon Euro taahhüt edildiği halde verilmemiştir.

Tablo 2.16. Gümrük Birliği Sonrası yapılan mali yardımlar

Mali Yardım	Taahhüt Edilen Milyon Euro	Gerçekleşen Milyon Euro
Komisyon Yardımı (Hibe)	375	-
Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası (Kredi)	400	339,5
Özel AYB Kredileri	750	-
Akdeniz Ortaklık Programı (Hibe)	375	376,4
Akdeniz Ortaklık Programı (Kredi)	700	205
Makro Ekonomik Yardım	200	-
Toplam	2800	920,9

Kaynak: DPT, 2000; Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005

2.3.5. Üyelik Sürecinde Ekonomik İlişkiler (1999-2006)

Türkiye, Helsinki Zirvesi'nde, aday ülke olduktan sonra, mevcut Akdeniz İşbirliği Programları'na ilave olarak yeni kaynakların sağlanması yönünde çalışmalar yapılmıştır. Türkiye'nin, diğer aday ülkelerin kullanmakta olduğu mali yardım programlarından (Phare, Ispa ve Sapard) faydalanma isteği, bu programların bütçelerinin 2000-2006 tarihleri için belirlenmiş olması ve bu konuda değişikliğin yapılmasının artık mümkün olamayacağı gerekçesiyle ret edilmiştir. Ancak, bunun yerine katılım stratejisine uygun olarak ek kaynak yaratılmıştır. Bu dönemde, Türkiye, yine bir Akdeniz ülkesi olarak Avrupa-Akdeniz İşbirliği Programı'nın 2000-2006 dönemine dahil edilmiştir.

Bundan dolayı, bu dönemde yapılan mali yardımları, Avrupa Akdeniz işbirliği (MEDA II) (2000-2006) Katılım Stratejisi Programları (2001-2003) ve Deprem Yardımları adı altında toplayabiliriz (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004; Koç, 2002; Antonucci ve Manzocchi, 2006; Mercenier ve Yeldan, 1997; Harrison ve diğerleri, 1997; Vivero ve Mateos, 2006).

2.3.5.1. Avrupa Akdeniz İşbirliği (MEDA II) (2000-2006)

a) Hibeler

Bu kapsamda, Bütçe kaynaklı ve Komisyon tarafından verilmesi planlanan mali yardım tutarı 890 milyon Euro olarak belirlenmiştir. Ancak, halen MEDA I kapsamındaki mali yardımların bile uygulanamaması nedeniyle, bu yardımların kullanılması konusunda problemler yaşanmaktadır. Bu sorunların giderimi maksadıyla, hibe yardımlarının doğrudan bütçeye bağlanması için Yapısal Uyum Programı Yöntemi'ne gidilmiştir. 150 milyon Euro'luk mali yardım için onay Aralık 2000 tarihinde alınmıştır. Ancak, MEDA I projelerinin uygulanmasında karşılaşılan problemlerin, MEDA II projelerinde de karşılaşılabileceği düşünüldüğünde, Türkiye'nin mali yardımları alabilmesi için yeni mali işbirliği yapılanmasının gerçekleşmesi gerekmektedir.

b) Krediler

Bu kapsamda, Avrupa Yatırım Bankası tarafından 1,470 Milyon Euro tutarında mali yardım verilmesi düşünülmektedir ve proje çalışmaları devam etmektedir.

2.3.5.2. Katılım stratejisi programları (2001-2003)

Bu program, Gümrük Birliği kapsamında yapılması planlanan ancak yapılmayan yardımları telafi etmek amacıyla yapılmış olan bir yardımdır. Bu kapsamda, 2001-2003 yılları içerisinde, 150 Milyon Euro hibe ve 450 Milyon Euro Avrupa Yatırım Bankası kredisi verilmesi planlanmıştır. Ayrıca, "Katılım Öncesi Kolaylığı" adı altında, diğer adaylara sağlanan ve Avrupa Yatırım Bankası'nın öz kaynaklarından sağladığı 8,5 milyar Euro tutarındaki kredi paketinden, Türkiye'nin de faydalanması imkanı sağlanmıştır. Bu kredinin kullanımı, aday ülkelere gelen projelerin değerlendirilmesi sonucunda, aday ülkelere dağıtılacaktır.

2.3.5.3. Deprem yardımları

Deprem yardımları kapsamında, 31 Milyon Euro hibe ve 600 Milyon Euro kredi yardımı yapılmış ve ek olarak 20 Milyon Euro'luk hibe yardımı kullanımı devam etmektedir. Üyelik sürecinde yapılan yardımlar, Tablo 2.17'de detaylı olarak görülmektedir.

Yukarıdaki verilere ek olarak, Türkiye'nin 1964-2004 yılları arasındaki Avrupa Birliği'nden almış olduğu hibe nitelikli mali yardımları da Tablo 2.18'de verebiliriz.

Tablo 2.17'de görüldüğü gibi üyelik sürecinde yapılan mali yardımlar kapsamında 1095 milyon Euro hibe şeklinde, 2520 milyon Euro kredi şeklinde olmak üzere toplam 3615 milyon Euro taahhüt edilmiştir.

Tablo 2.17. Üyelik sürecinde Avrupa Birliği'nden sağlanan ve sağlanacak yardımlar

Üyelik sürecinde yapılan mali yardımlar	Dönem	Taahhüt			Açıklama
		Hibe Milyon Euro	Kredi Milyon Euro (AYB)	Toplam Milyon Euro	
MEDA II	2000-2006	890	-	890	2000 yılı için 176 milyon ve 2001 yılı içinse 167 milyon Euro projelere tahsis edilip kullanıma başlanmıştır
Gümrük Birliği'nin güçlendirilmesi için Avrupa stratejisi	2000-2002	15	-	15	13 milyon Euro'su Türk Sanayinde Kalitenin artırılması projesine, 2 milyon Euro'su ise GAP Bölgesel Gelişimi projesine tahsis edilmiştir
Ekonomik sosyal kalkınma için Avrupa stratejisi	2000-2002	135	-	135	45 milyon Euro GAP Bölgesel Gelişimi projesine tahsis edilmiştir
Euromed	2000-2006	-	1470	1470	Kredi proje bazında kullanılmaya başlanmıştır
AYB yeni kredi paketi	2001-2003	-	450	450	Paketin 90 milyon Euro'luk kısmı kullanılmıştır

Tablo 2.17. (Devam)

Katılım öncesi kolaylığı fonu	2000-2003	-	-	-	Proje görüşmeleri devam etmektedir
Euromed ortaklık kredi kolaylığı	2001-2006	-	-	-	Proje görüşmeleri devam etmektedir
Deprem yardımları					
Acil yardım	1999	30	-	30	Tamamı kullanılmıştır
Deprem sonrası rehabilitasyon	1999	1	-	1	Tamamı kullanılmıştır
İnsani yardım (ECHO)	1999	4	-	4	Tamamı kullanılmıştır
Türkiye Deprem Rehabilitasyon ve Yeniden İmar Yardımı (TERRA)	2000	-	600	600	Kredinin kullanılmasına devam edilmektedir
Akdeniz ülkelerinde rehabilitasyon	2000	20	-	20	Yardımanın kullanılmasına devam edilmektedir
Toplam		1095	2520	3615	

Kaynak: Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004; ABGS

Tablo 2.18’de görüldüğü gibi 1964-1999 yılları arasında Türkiye’ye yapılan hibe nitelikli yardımlar toplam 526,3 milyon Euro iken, 2000-2004 yılları arasında toplam 930,5 milyon Euro’dur. 36 yılda toplam 526,3 milyon Euro, 5 yılda ise 930,5 milyon Euro hibe nitelikli yardım yapılmıştır. Buda son yıllarda Türkiye’ye yapılan yardım miktarlarının ne kadar fazlaştığını göstermektedir.

Tablo 2.18. 1964-2004 Dönemi’nde Türkiye’ye sağlanan hibe nitelikli mali yardımlar

Türkiye’ye yapılan hibe nitelikli yardım başlığı veya konusu	Toplam miktar (Milyon Euro)
1964-1999	
MEDA I (1996-1999)	367
Deprem yardımları	55
Özel yardım paketi (1980’de Türkiye’deki göçlerle ilgili)	75
Türk sivil toplum kuruluşları, insan hakları ve sivil toplumun geliştirilmesine yönelik faaliyetler (1996-1999)	4,5
Uyuşturucu ile mücadele faaliyetleri (1996-1999)	0,76

Tablo 2.18. (Devam)

Nüfus politikaları ve aile planlaması faaliyetleri (1992-1998)	3,3
“Life-Üçüncü Ülkeler” ve “Kalkınmakta Olan Ülkelerde Çevre” programları kapsamında desteklenen çevre projeleri (1992-1999)	4,92
HIV-AIDS ile mücadele kapsamındaki girişimler (1994-1998)	0,68
Türkiye’de şap hastalığının önlenmesi	0,23
Toplam I	526,3
2000-2004	
2000 Yılı için (MEDA II + Gümrük Birliği’nin güçlendirilmesine yönelik AB stratejisi + Akdeniz ülkelerinde rehabilitasyon programı)	209
2001 Yılı için (MEDA II + Gümrük Birliği’nin güçlendirilmesine yönelik AB stratejisi + Akdeniz ülkelerinde rehabilitasyon programı)	214
2002 yılı katılım öncesi mali işbirliği programı	126
2003 yılı katılım öncesi mali işbirliği programı	144
2004 yılı katılım öncesi mali işbirliği programı	237,5
Toplam II	930,5
Toplam I + II	1456,8

Kaynak: Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004; ABGS

2.4. AVRUPA BİRLİĞİ’NDEN ÜYE OLMAYAN ÜLKELERE YAPILAN MALİ YARDIMLAR

Avrupa Birliği, Topluluğa üye olmayan veya aday olan Afrika, Karayip ve Pasifik Ülkelerine, Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkelerine, Asya ve Latin Amerika Ülkelerine, Akdeniz Ülkelerine ve Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerine genel bütçesinden mali yardımlar yapmaktadır. Bu yardımlar, dış faaliyetlere yönelik yardımlar ve katılım öncesi yardımlar kapsamında hibe şeklinde olmaktadır (Vivero ve Mateos, 2006; Furceri ve Karras, 2006; Wignaraja ve diğerleri, 2005; Üçer, 2006).

2.4.1. Dış Faaliyetlere Yönelik Yardımlar

Dış faaliyetlere yönelik yardımlar, Birliğe üye veya aday olmayan ülkelere yapılan mali yardımları içermektedir. Bu yardımlar, kalkınma, insani yardım, gıda yardımları, demokrasi ve insan haklarını desteklemeye yönelik amaçlarla yapılmaktadır. Dış faaliyetlere yönelik yardımları alan ülkelerle

sağladıkları yardımlar aşağıda belirtilmiştir.

2.4.1.1. Afrika, Karayip ve Pasifik ülkeleri

Bu grupta yardım yapılan ülkeler, Avrupa Topluluğu üyelerinin eski sömürge ülkeleri olup bunların sayısı yaklaşık olarak 71 civarındadır. Dünyanın en fakir 42 ülkesi bu grupta bulunmaktadır. Avrupa Kalkınma Fonu, bu ülkelere yardım yapmak amacıyla oluşturulmuştur. Bu fonun bütçesi, üye ülkelerin milli gelirlerine göre oluşturulmaktadır. Bu fondan, bu grupta bulunan ülkelere, 1964-1999 yılları arasında 33575,5 milyon Euro tutarında hibe şeklinde yardım yapılmıştır. 2000-2006 yılları arasında yapılacak olan yardım ise, 15200 milyon Euro'dur. Bu ülkelere yapılan yardımlar Tablo 2.19'da verilmiştir (Bilici, 2004; Tekin, 2005; Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004; Wignaraja ve diğerleri, 2005).

Tablo 2.19. Afrika, Karayip ve Pasifik ülkelere yapılan mali yardımlar

Dönem	Yapılan ve Taahhüt edilen mali Yardım		Açıklama
	Hibe Milyon Euro	Kredi Milyon Euro	
1964-1975	1800	288,1	Yaounde I ve II Sözleşmeleri kapsamında, 23 Afrika ülkesine
1976-1980	3559,5	498,5	Lome I Sözleşmesi kapsamında, 46 AKP ülkesine
1981-1985	5716	897,9	Lome II Sözleşmesi kapsamında, 63 AKP ülkesine
1986-1990	8500	2300	Lome III Sözleşmesi kapsamında, 66 AKP ülkesine
1990-1995	12000	2025	Lome IV Sözleşmesi kapsamında, 68 AKP ülkesine
2000-2007	13500	1700	Cotonou Anlaşması kapsamında, 58 AKP ülkesine

Kaynak: Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004; ABGS

2.4.1.2. Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra oluşan Bağımsız Devletler

Topluluğu ile Avrupa Birliği arasında 1989 yılında Ortaklık ve İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır. Bu Antlaşma kapsamında, bu ülkeler ticarette birbirlerini en fazla gözetilen ülkeler olmuştur ve bu ülkeler sırasıyla Rusya Federasyonu, Ukrayna, Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Türkmenistan ve Özbekistan'dan oluşmaktadır. Bu ülkeler ile Avrupa Birliği arasında, Aralık 1990 tarihinde gerçekleşen Konsey toplantısında, TACIS Programı oluşturulmuş ve bu programın amacı, Bağımsız Devletler Topluluğu'nda sürdürülen ekonomik kalkınma ve reform sürecini desteklemek, bu ülkelerin dünya ekonomisi ile bütünleşmesine yardımcı olmak olarak belirtilmiştir. Bu programın üç ana hedefi bulunmaktadır. Bunlar;

- Piyasa ekonomisi ve demokrasiye geçiş
- Her alanda ortaklığın ve ilişkilerin geliştirilmesi
- Program kapsamındaki ülkelerin dünya ekonomisine entegrasyonu

Bu program kapsamında bulunan ülkeler, 1991-1997 tarihleri arasında Avrupa Birliği'nden 3286 milyon Euro tutarında yardım almıştır. 2000-2006 dönemi için yeni bir program hazırlanmış ve yapılacak yardımların mevzuat, yapısal, hukuki ve idari reformlar, altyapı ağları, çevrenin korunması, ekonomi ve nükleer güvenlik gibi konulara yönelik olarak yapılması kararlaştırılmıştır (Karabacak, 2004).

2.4.1.3. Latin Amerika ülkeleri

Avrupa Topluluğu ile Latin Amerika ülkeleri arasında 1982-1991 tarihleri arasında yapılan antlaşmalarla, sadece ticaretle sınırlı kalmamış, aynı zamanda ekonomi, sanayi, bilim ve teknoloji, çevre ve uyuşturucu ile mücadele gibi alanlarda da düzenlemelere yer verilmiştir. Şu anda, Avrupa, Latin Amerika için önemli bir ticari ortak konumundadır ve ihracatının %20'si Avrupa Topluluğu'na, ithalatının da %20'si Avrupa Topluluğu'ndan oluşmaktadır. Mali ve teknik işbirliği kapsamında, Avrupa Topluluğu tarafından 150'den fazla proje desteklenmiştir. Desteklenen bu projelerin içeriği, genel olarak tarımsal üretim, hayvan yetiştiriciliği, balıkçılık, tarım kredileri, eğitim ve sosyal projeler ve tarımsal reformlardan oluşmaktadır. Topluluk tarafından, Latin Amerika ülkelerine, 1996-2000 yılları arasında 1076 milyon Euro tutarında yardım yapılmıştır (Bilici, 2004; Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004; Wignaraja ve diğerleri, 2005).

2.4.1.4. Asya ülkeleri

Avrupa Topluluğu ile 14 Asya ülkesi arasında İşbirliği Anlaşması bulunmaktadır ve Topluluk, 1976 - 1991 yılları arasında bu ülkelere 3,2 milyar Euro tutarında yardım yapmıştır. 1996 - 2000 yılları arasında ise 550 milyon Euro yardım yapmıştır (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004).

2.4.1.5. Akdeniz ülkeleri

Dış faaliyetlere yönelik olarak mali yardım sağlayan ülkelerden biriside Akdeniz ülkeleridir. Türkiye’de bir Akdeniz ülkesi olarak, “Akdeniz Ülkelerine Yönelik Katılım Öncesi Strateji” kapsamında yapılan mali yardımlardan faydalanmaktadır. Avrupa Topluluğu ile Akdeniz ülkeleri arasında 1960’larda imtiyazlı ticaret antlaşması imzalanmış, daha sonra 1970’lerde ekonomik ve mali işbirliğini de içine alarak genişlemiş ve Aralık 1990 tarihinde, Konsey tarafından “Yeni Bir Akdeniz Politikasına Doğru” bildirisi benimsenmiştir. Yenilenmiş Akdeniz Politikası’nın amacı Akdeniz ülkelerindeki ekonomik reformların desteklenmesi, bu ülkelerde özel yatırımların teşviki, yatırımların daha geniş bir ölçek içinde gerçekleştirilmesi ve bu ülke mallarına Topluluk pazarının açık tutulması olarak belirtilebilir. Lizbon, Korfu, Essen ve Cannes Avrupa Konseyi Zirveleri’nde, Topluluğun üye olmayan ülkelerle olan ilişkileri ele alınmıştır. Barselona’da, 27-28 Kasım 1995 tarihleri arasında gerçekleştirilen Avrupa-Akdeniz Konferansı sonucunda “Barselona Deklarasyonu” yayımlanmış ve burada Alman ortaklık kararında, ortaklık kurulan Akdeniz ülkelerinde yaşanan ekonomik geçiş, reform sürecinin sosyal ve ekonomik sonuçlarına ve bu bağlamda sosyo-ekonomik dengeye büyük miktarda AB mali desteği sağlayarak, AB ve Akdenizli ortakları arasında nihai olarak 2010 yılına kadar bir serbest ticaret alanının kurulması yoluyla bir istikrar ve refah alanı yaratılması kararlaştırılmıştır. Bu amaç kapsamında, Avrupa - Akdeniz Ortaklığı’nın yürütülmesinde Avrupa Birliği’nin başlıca mali programı olan MEDA (Akdeniz Kalkınma Yardımları) Programı Barselona Konferansı ile onaylanmıştır. Bu programın kurulmasından sonra, bu ülkelere yapılan yardımlar MEDA Programı kapsamına alınmıştır. Bu programın temel amacı, Akdeniz ülkelerinin ekonomik ve sosyal reformlarına eşlik etmek üzere teknik ve mali destek imkanları sağlamaktır. Daha sonra, bu program 2000-2006 dönemini içerecek şekilde 27 Kasım 2000 tarihinde değiştirilmiş ve MEDA II Programı olarak adlandırılmıştır. MEDA I programına 3424,5 milyon

Euro, MEDA II Programı'na 5350 milyon Euro kaynak aktarılmıştır. Bu Programa dahil olan ülkeler sırasıyla Cezayir, Kıbrıs, Mısır, İsrail, Ürdün, Lübnan, Malta, Fas, Suriye, Tunus, Türkiye ve Gazze ve Batı Şeria'daki işgal altındaki topraklar olarak sıralanmıştır. Bu program kapsamında, ülke ve bölgelerin yanı sıra yerel idareler, bölgesel örgütler, kamu kuruluşları, yerel veya geleneksel topluluklar, iş hayatını destekleyen kuruluşlar, özel işletmeler, kooperatifler, dayanışma birlikleri, dernekler, vakıflar ve sivil toplum kuruluşları da yardım alabilmektedir (Arakon, 2002; Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004; Vivero ve Mateos, 2006).

2.4.2. Katılım Öncesi Yardımlar - Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri

Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Slovenya ve Slovakya sekiz Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkesi (MDAÜ) olarak adlandırılmaktadır. Güney Kıbrıs ve Malta 1 Mayıs 2004 tarihinde Avrupa Birliği'ne üye olmuştur. Bu MDAÜ ülkelerinin, topluluğa katılım hazırlıklarına yönelik olarak Topluluk Bütçesi'nden, Katılım Öncesi yardımlar kapsamında, üç farklı program oluşturulmuştur. Bunlar;

- ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-accession)
- SAPARD (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development)
- PHARE (Poland and Hungary: Action for the Restructuring of the Economy)

Bu programlar, Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerini, Avrupa Birliği üyeliğine hazırlamak amacıyla oluşturulmuş Katılım Öncesi Stratejisi'nin mali yardım programıdır. Bu programlar ve bu kapsamda yapılan mali yardımlar aşağıda açıklanmıştır (Yıldız ve Yardımcıoğlu 2005; Karabacak, 2004; Furceri ve Karras, 2006).

2.4.2.1. ISPA

ISPA programı, Haziran 1999'da kurulmuştur ve amacı, ekonomik ve sosyal uyum alanında, çevre ve ulaştırma politikalarına ilişkin yatırımlar için mali destek sağlamaktır. Bu program, 2000-2006 yıllarını kapsamaktadır ve çevre ve ulaştırma sektöründe yürürlükte olan Avrupa Birliği mevzuatına aday ülkelerin uyumunu hızlandırmak amacıyla oluşturulmuştur. Uyum fonuna benzer bir

şekilde yardım yapmaktadır. ISPA Programı'nda bulunan ulaşım sektörüne ait projelerin amacı, Birlik ve aday ülkeler arasında daha iyi bağlantılar kurmak üzere, Trans-Avrupa Ulaşım Ağlarını, ulusal ulaşım şebekeleri arasındaki bağlantıları ve bunların Trans- Avrupa Ulaşım Ağları'na olan bağlantılarını genişletmektir. Bundan dolayı, kara, hava, deniz ve demir yollarına kaynak aramaktadır. Çevre sektörüne ait projelerin amacı ise, içme suyu, atıksu işleme, katı atık yönetimi ve hava kirliliği gibi konular için kaynak bulmaktır. Bu alanda öncelik içme suyuna verilmiştir ve daha sonra atıksu gelmektedir.

Çevre ve ulaşım konusunda, ISPA'nın bütçesi yasal bir zorunluluk olmamasına rağmen yarı yarıya bölünmüştür. Aynı zamanda, bu bütçenin küçük bir kısmı proje hazırlama, proje yönetimi ve denetimi konularında hazırlık çalışmalarına ve teknik yardıma kaynak sağlanması içinde kullanılabilir.

Bu programın yıllık toplam bütçesi, 1999 fiyatlarına göre, 1040 milyon Euro civarındadır. Bu mali yardımdan yararlanacak ülkeler belirlenirken, bu ülkelerin nüfusuna, yüz ölçümüne ve GSYİH'sine (satın alma gücü paritesi açısından) bakılmaktadır. Bu kapsamda yapılan yardımlar, çevre sektörü projeleri için 6-100 milyon Euro, ulaşım sektörü projeleri için 6-300 milyon Euro arasındadır.

Bu programdan faydalanan ülkeler ve aldıkları yardımlar Tablo 2.20'de verilmiştir (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004; Furceri ve Karras. 2006).

2.4.2.2. SAPARD

SAPARD programı, aday ülkelerin Ortak Tarım Politikası ve Tek Pazara katılım yönündeki hazırlıklarına ilişkin üstlendikleri gayretlerin desteklenmesi amacıyla oluşturulmuştur. Bundan dolayı bu program, Topluluğa aday olan ülkelerin tarımsal ve kırsal alandaki önceliklerinin gerçekleştirilmesine ve karşılaştıkları problemlerin çözümüne yardımcı olmak ve Ortak Tarım Politikası ve diğer tarımsal önceliklerine ilişkin Topluluk müktesebatının uygulanmasını hedeflemektedir. Konsey tarafından, yapılacak olan yardımın, her bir ülkenin öncelikli alanlarına göre yapılması kararlaştırılmıştır. Bundan dolayı, yardımın, aşağıdaki alanlardan birisi veya birden fazlasıyla ilişkilendirilmesi gerekmektedir;

- Tarımsal holdinglere yatırım yapmak
- Tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması

- Kalite, hayvan ve bitki sağılığı kontrolü, gıda maddelerinin kalitesi ve tüketicinin korunması
- Çevrenin ve kırsal alanların korunmasına yönelik tasarlanan tarımsal üretim yöntemleri
- Ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesine yönelik kaynaklar
- Çiftçinin rahatlaması ve çiftçilik yönetim hizmetleri
- Üretici grupları oluşturmak
- Köyleri yenilemek, geliştirmek ve kırsal mirası korumak
- Toprağı iyileştirmek ve yeniden parselleme çalışmaları yapmak
- Toprağa ilişkin mülkiyet kayıtları oluşturmak ve güncellemek
- Mesleki eğitimi iyileştirmek
- Kırsal altyapıyı geliştirmek ve iyileştirmek
- Tarımsal su kaynaklarının yönetimi
- Tarımsal alanları ağaçlandırmak, ormancılık
- Programın hazırlanması ve izlenmesine yardımcı olan çalışmalar

Bu programın bütçesi, 1999 fiyatlarıyla, yaklaşık olarak 520 milyon Euro civarındadır. Bu programdan yardım yapılırken, ülkelerin tarımsal alanı, çiftçi nüfusu ve kişi başı GSYİH kriterleri göz önüne alınmaktadır.

Bu programdan faydalanan ülkeler ve aldıkları yardımlar Tablo 2.20’de verilmiştir (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004; Furceri ve Karras, 2006).

2.4.2.3. PHARE

PHARE programı, ISPA ve SAPARD programlarından daha büyük bir bütçeye sahiptir ve Polonya ve Macaristan’a, reform süreci sırasında ekonomik ve siyasi geçişte destek olunması amacıyla, 18 Aralık 1989 tarihinde oluşturulmuştur. Daha sonra bu programın kapsamı genişletilmiş ve 10 MDAÜ’sini de Avrupa Birliği’ne hazırlayacak şekilde genişlemiştir. Programın ilk yıllarındaki amacı, teknik bilgi ve insani yardım yapmaktır. Aday ülkeler ilerleme kaydettikçe, bunların teknik yardım ihtiyaçları zamanla azalmış ve bunların altyapı ve çevreyi koruma ihtiyaçları artmıştır. Bundan dolayı, bu program kapsamında bu alanlara da yardım yapılmaktadır. Bugün, program kapsamında aşağıda belirtilen alanlarda

yardım yapılmaktadır.

- Topluluk müktesebatının uygulanmasına ilişkin kapasite oluşturmak üzere aday ülkelerin idarelerine yardım etmek
- Çevre, ulaşım, sanayi, ürün kalitesi, çalışma koşulları alanında yardım yapmak, aday ülkelerin sanayi ve temel altyapılarını Topluluk Standartları'na çıkarmak için yardım yapmak

Bu programdan faydalanan ülkeler ve aldıkları yardımlar Tablo 2.20'de verilmiştir (ABGS, Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004; Furceri ve Karras, 2006).

Tablo 2.20. 1990-2006 döneminde Avrupa Toplulukları Genel Bütçesi'nden genişlemeye ayrılan hibe nitelikli mali yardımlar (Milyon Euro-Türkiye Hariç)

Katılım öncesi harcamalar				
	1990-1999	2000-2003	2004-2006 (Romanya ve Bulgaristan)	Toplam (2000 Fiyatları)
	10 Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkesi için (Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Slovenya, Slovakya, Romanya, Bulgaristan)			
PHARE	6767	6240	4680	17687
ISPA	-	4160	3120	7280
SAPARD	-	2800	1560	4360
Ara toplam I	6767	13200	9360	29327
Yıllık ortalama mali yardım	677	3300	3120	1833
Avrupa Birliği'ne üye olan 10 ülke (Çek Cumhuriyeti., Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Slovenya, Slovakya, Güney Kıbrıs, Malta) için Katılım Sonrası Harcamalar (Milyon Euro)				
			2004-2006 (1999 Fiyatları)	
Tarım harcamaları			9791	
Yapısal harcamalar			21847	
İç politikalar			4148	
İdari harcamalar			1673	

Tablo 2. 20. (Devam)

Alt toplam II	37459
Yıllık ortalama mali yardım	12486
	1990-2006
Toplam mali yardım (I+II)	66786
Yıllık ortalama mali yardım	4174

Kaynak: ABGS; Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004

Aşağıda belirtilen 10 MDAÜ'si, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Malta ve Türkiye, 1990-2002 döneminde Avrupa Yatırım Bankası'ndan genişlemeye yönelik olarak mali yardım almıştır ve yapılan yardım miktarı Tablo 2.21'de görülmektedir.

Tablo 2.21. 1990-2002 döneminde Avrupa Yatırım Bankası'ndan genişlemeye ayrılan krediler (Milyon Euro)

Ülke	1990-1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	1990-2002
Estonya	93	20	-	25	42	35	-	215
Letonya	31	20	44	98	10	5	-	208
Litvanya	201	7	40	84	10	55	-	397
Polonya	1406	355	715	347	941	1144	-	4908
Çek Cumhuriyeti	917	540	270	270	385	390	155	2927
Slovakya	352	262	51	270	242	79	-	1256
Macaristan	872	35	375	170	240	483	-	2175
Romanya	808	142	435	395	853	40	333	3006
Slovenya	150	45	140	375	65	223	-	998
Bulgaristan	266	60	225	128	160	130	-	969
Toplam	5096	1486	2295	2162	2948	2584	488	17059
GKRY	-	55	80	200	-	50	-	385
Malta	-	3	-	-	-	25	-	28
Toplam	5096	1544	2375	2362	2948	2659	488	17472
Türkiye	340	95	32	90	575	370	90	1592

Kaynak: ABGS; Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005

Tablo 2.22’de görüldüğü gibi, 1990-1996 yılları arasında Avrupa Yatırım Bankası’ndan genişlemeye ayrılan kredilerin yüzde olarak en yüksekini Polonya almıştır. Polonya Türkiye’nin 4,13 katı fazlası kredi almıştır. 1997 yılında Avrupa Yatırım Bankası’ndan genişlemeye ayrılan kredilerin yüzde olarak en yüksekini Çek Cumhuriyeti almıştır. Çek Cumhuriyeti Türkiye’nin 5,68 katı fazlası kredi almıştır. 1998 yılında Avrupa Yatırım Bankası’ndan genişlemeye ayrılan kredilerin yüzde olarak en yüksekini Polonya almıştır. Polonya Türkiye’nin 22,33 katı fazlası kredi almıştır. 1999 yılında Avrupa Yatırım Bankası’ndan genişlemeye ayrılan kredilerin yüzde olarak en yüksekini Romanya almıştır. Romanya Türkiye’nin 4,38 katı fazlası kredi almıştır. 2000 yılında Avrupa Yatırım Bankası’ndan genişlemeye ayrılan kredilerin yüzde olarak en yüksekini Polonya almıştır. Polonya Türkiye’nin 1,63 katı fazlası kredi almıştır. 2001 yılında Avrupa Yatırım Bankası’ndan genişlemeye ayrılan kredilerin yüzde olarak en yüksekini Polonya almıştır. Polonya Türkiye’nin 3,09 katı fazlası kredi almıştır. 2002 yılında Avrupa Yatırım Bankası’ndan genişlemeye ayrılan kredilerin yüzde olarak en yüksekini Romanya almıştır. Romanya Türkiye’nin 3,7 katı fazlası kredi almıştır. 1990-2002 yılları arasında Avrupa Yatırım Bankası’ndan genişlemeye ayrılan kredilerin yüzde olarak en yüksekini Polonya almıştır. Polonya Türkiye’nin 3,08 katı fazlası kredi almıştır. Buda gösteriyor ki, Avrupa Yatırım Bankası’ndan genişlemeye ayrılan kredilerden yıllar ilerledikçe Türkiye’nin faydalandığı miktarda giderek artmaktadır.

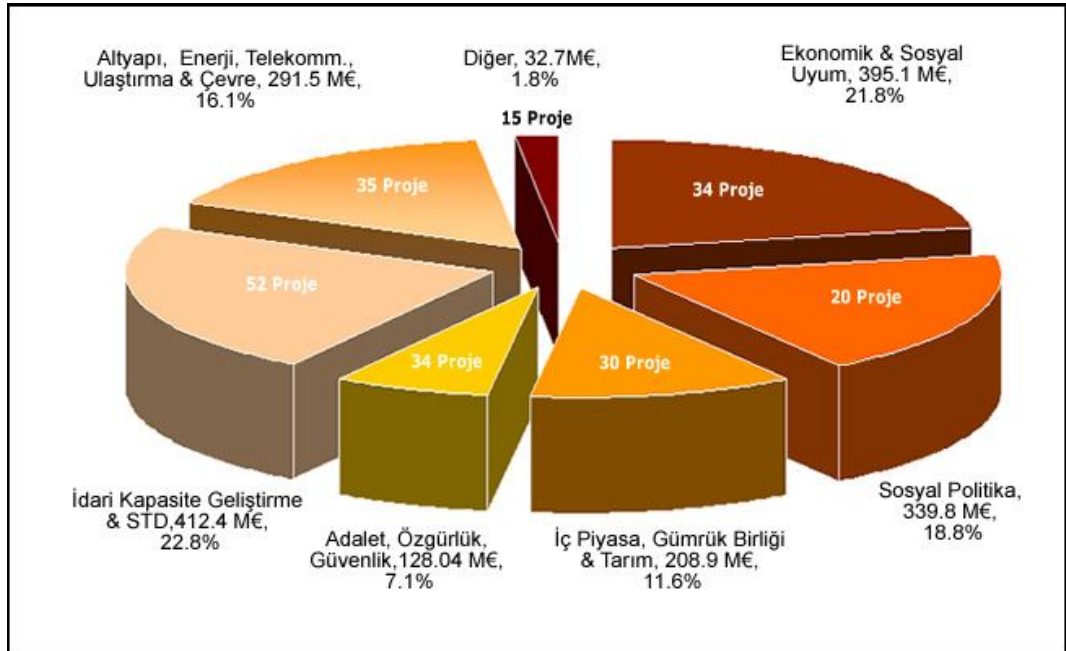
Tablo 2.22. 1990-2002 döneminde Avrupa Yatırım Bankası’ndan genişlemeye ayrılan kredilerin yüzde olarak dağılımı

Ülke	1990-1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	1990-2002
Estonya	1,71	1,22	-	1,02	1,19	1,16	-	1,13
Letonya	0,57	1,22	1,83	4,00	0,28	0,17	-	1,09
Litvanya	3,70	0,43	1,66	3,43	0,28	1,82	-	2,08
Polonya	25,86	21,66	29,71	14,15	26,71	37,77	-	25,74
Çek Cumhuriyeti	16,87	32,95	11,22	11,01	10,93	12,88	26,82	15,35
Slovakya	6,48	15,99	2,12	11,01	6,87	2,61	-	6,59
Macaristan	16,04	2,14	15,58	6,93	6,81	15,95	-	11,41

Tablo 2.22. (Devam)

Romanya	14,86	8,66	18,07	16,11	24,21	1,32	57,61	15,77
Slovenya	2,76	2,75	5,82	15,29	1,85	7,36	-	5,23
Bulgaristan	4,89	3,66	9,35	5,22	4,54	4,29	-	5,08
GKRY	-	3,36	3,32	8,16	-	1,65	-	2,02
Malta	-	0,18	-	-	-	0,83	-	0,15
Türkiye	6,25	5,80	1,33	3,67	16,32	12,22	15,57	8,35

Avrupa Birliği'nin mali olarak desteklediği programlar Şekil 2.1'de gösterilmiştir. Buna göre idari kapasite geliştirme projeleri birinci sırada, ekonomik ve sosyal uyum projeleri ikinci sırada, sosyal politika projeleri üçüncü sırada altyapı, enerji, telekomünikasyon, ulaştırma ve çevre projeleri dördüncü sırada, iç piyasa, Gümrük Birliği, tarım projeleri beşinci sırada, adalet, özgürlük, güvenlik projeleri altıncı sırada bu altı proje kapsamına dahil olmayan diğer projeler toplamı yedinci sırada bulunmaktadır.

Şekil 2.1. Avrupa Birliği'nin mali olarak desteklediği programlar (AKTD, 2009)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. ÇALIŞMANIN MATERYALLERİ

Bu çalışmada, materyal olarak Avrupa Birliği'nin Türkiye ve diğer ülkelere yapmış olduğu mali yardımların verileri kullanılmıştır. Bu veriler, Avrupa Birliği yayınlarından, yayınlanmış makalelerden, tezlerden ve kitaplardan temin edilmiştir.

3.2. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Avrupa Birliği'nden Türkiye'ye yapılan mali yardımlar, dört ana başlık altında incelenmiştir. Bunlar; Helsinki Öncesi ve Helsinki Sonrası Dönem, Gümrük Birliği Öncesi ve Gümrük Birliği Sonrası Dönem'dir. Bu dönemlerde Avrupa Birliği'nden Türkiye'ye yapılan mali yardımlar yine alt başlıklar halinde gruplandırılmış ve Avrupa Birliği'nden Türkiye'ye yapılan mali yardımlar tablolar halinde sunulmuştur. Daha sonra Avrupa Birliği'nden diğer aday ülkelere yapılan mali yardımlar anlatılmıştır. Bu yardımlar da yine tablolar halinde gösterilmiştir.

Sonuç olarak, Türkiye'ye ve diğer aday ülkelere yapılan mali yardımlar karşılaştırılmış ve Türkiye'nin almış olduğu yardımlar değerlendirilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. TÜRKİYE'YE YÖNELİK MALİ YARDIMLARIN ADAY ÜLKELERLE KARŞILAŞTIRILMASI

Türkiye, 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara Antlaşması ile o zamanki adı Avrupa Ekonomik Topluluğu'na tam üyelik için başvurmuş ve bu tarihten beri farklı başlıklar altında Birlikten mali yardım almıştır. Bu geçen dönem içerisinde, Avrupa Birliği dört genişleme süreci evresi geçirmiş ve Birliğe farklı ülkelerde katılmıştır. Bu ülkeler, katılım öncesinde kendilerini Avrupa Birliği Kriterleri'ne hazırlamak için Birlikten büyük miktarda mali yardım sağlamıştır. Merkezi Doğu ve Avrupa Ülkeleri, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Malta ve Türkiye bu kapsamda mali yardım almış ülkelerdir.

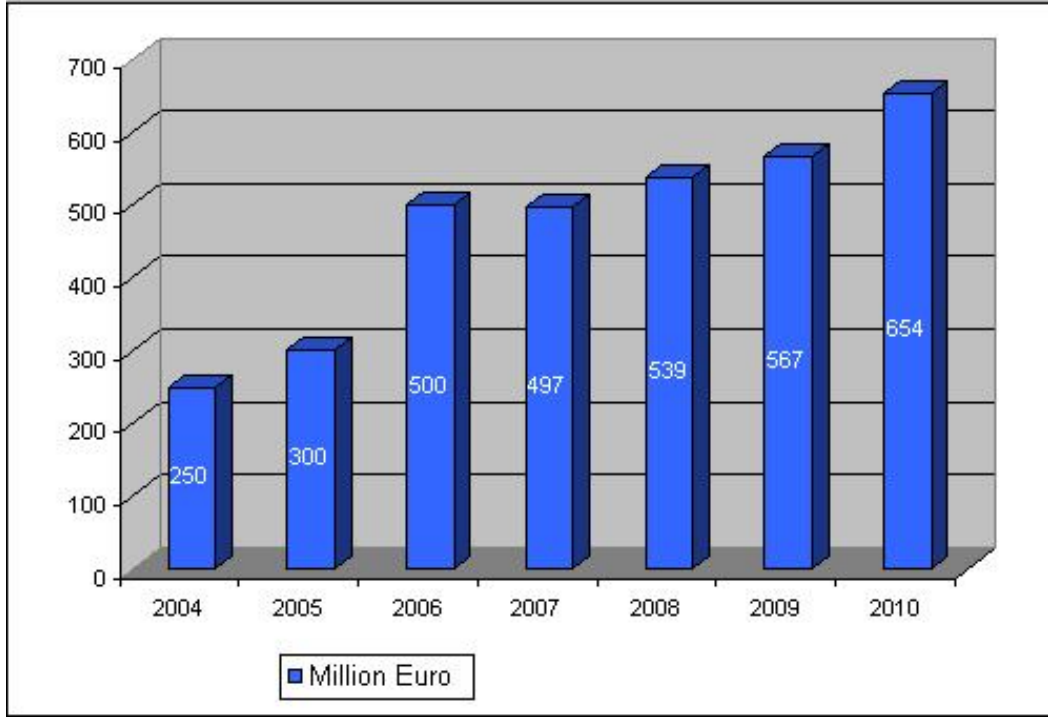
Türkiye, yukarıda belirtilen ülkelerden daha önce Avrupa Birliği'ne başvurmasına rağmen, henüz tam üyeliğe kabul edilmediği gibi almış olduğu yardım bakımından da diğer ülkelerin çok gerisinde kalmıştır. Bunun nedenleri ise, bu dönemde Türkiye içerisinde gerçekleşen olaylar ve Avrupa Birliği içerisindeki bazı üye ülkelerin Türkiye'ye karşı olan olumsuz tutumundan kaynaklanmaktadır.

Türkiye, yüzölçümü ve nüfus bakımından Avrupa'nın en büyük ülkelerinden birisidir. Ancak, almış olduğu yardım ise kendisiyle beraber üyeliğe başvuran ülkelerin çok gerisindedir. Alınan mali yardımı karşılaştırmadan önce, yapılan mali yardımları gösteren Tablo 2-17, Tablo 2-18, Tablo 2-20 ve Tablo 2-21'in verilerine bakmak gerekmektedir. Tablo 2-18'de görüldüğü gibi, Türkiye, 1964-2004 yılları arasında 1456,8 milyon Euro tutarında hibe nitelikli yardım almıştır. Halbuki, Tablo 2-20'ye bakılınca, 1990-2006 döneminde, PHARE, ISPA ve SAPARD programları kapsamında 10 MDAÜ'ne yapılması planlanan hibe nitelikli yardım miktarının 29327 milyon Euro olduğunu görmekteyiz. Ayrıca, bu ülkeler 2004 tarihinde üye olduktan sonra ilave olarak 37459 milyon Euro yardım almışlardır. Böylece, bu ülkeler yardım olarak toplamda 66786 milyon Euro

almışlardır. PHARE, ISPA, SAPARD programları kapsamında yapılan yardımların yıllık ortalaması 1833 milyon Euro'dur. 1990-2006 dönemindeki yardımın yıllık ortalaması ise 4174 milyon Euro dur. Bu miktar, Türkiye'nin 1964-2004 Döneminde almış olduğu toplam yardımdan bile çok daha fazladır. Ayrıca, Türkiye bu programlara süresi geçtiği gerekçesiyle dahil edilmemiştir. Avrupa Topluluğu'na, Varşova Paketi'nin dağılmasıyla 1990'lı yıllarda başvuran bu ülkelerin almış oldukları yardımlar, Türkiye'nin almış olduğu yardımlardan oldukça fazladır. Ayrıca, Türkiye almış olduğu mali yardımların büyük bir kısmını da, Helsinki Zirvesi'nde aday ülke olarak tanınmasından sonra almıştır.

Avrupa Birliği, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye ülke olarak girmesi için gerçekleştirilmesi gereken uyum çalışmalarına yardımcı olmak için Katılım Öncesi Yardım kapsamında 2010 yılına kadar 2,3 milyar Euro'luk hibe fonu ayırmış, Türkiye'ye 2004 yılından itibaren 2009 yılı sonu itibariyle 2,65 milyar Euro hibe kullanmış olacaktır. 2010 yılına kadar Türkiye için ayrılan hibe fon miktarından geriye kalan kısım kurumsal gelişim, sınır ötesi işbirliği, bölgesel kalkınma, insan kaynaklarını geliştirme ve kırsal kalkınma projelerine verilecektir. Şekil 4.1'de görüldüğü gibi Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye sağladığı mali destek giderek artmaktadır.

Alınan mali desteklerin, gayrisafi yurt içi hasıla değerleri ile ilişkisi değerlendirildiğinde ise; 2004 yılında mali destek miktarı 250 milyon Euro iken cari fiyatlarla gayrisafi yurt içi hasıla değeri 360,8 milyar Dolar'dır. 2005 yılında mali destek miktarı 300 milyon Euro iken cari fiyatlarla gayrisafi yurt içi hasıla değeri 576 milyar Türk Lirası'dır. 2006 yılında mali destek miktarı 500 milyon Euro iken cari fiyatlarla gayrisafi yurt içi hasıla değeri 758,391 milyar Türk Lirası'dır. 2007 yılında mali destek miktarı 497 milyon Euro iken cari fiyatlarla gayrisafi yurt içi hasıla değeri 856,387 milyar Türk Lirası'dır. 2008 yılında mali destek miktarı 539 milyon Euro iken cari fiyatlarla gayrisafi yurt içi hasıla değeri 950,144 milyar Türk Lirası'dır (TÜİK; TRT).

Şekil 4.1. Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye yıllar itibariyle mali desteği (AKTD, 2009)

Başta da belirtildiği gibi, Türkiye, hem yüzölçümü hem de nüfus bakımından Avrupa Birliği ülkelerinin en büyük ülkelerinden birisidir. Ancak, almış olduğu yardım ise oldukça düşüktür. Türkiye'ye kişi başına hibe şeklinde verilen yardım miktarı 1 Euro'dur. Halbuki, bu miktar diğer ülke vatandaşları için çok fazladır. Örneğin, Polonya için 9 Euro, Romanya için 10 Euro, Macaristan için 12 Euro ve Bulgaristan için 15 Euro'dur. Adaylık döneminde, Türkiye'ye yapılan kişi başı yardım 3,8 Euro olmuştur. Bu miktar diğer aday ülkelere verilen yardımdan yine düşüktür (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004; Gençkol, 2003).

1990-2002 Dönemi'nde Avrupa Yatırım Bankası'ndan genişlemeye ayrılan kredilere baktığımızda da Türkiye'nin almış olduğu yardım miktarının düşük olduğunu görmekteyiz. Bu durum Tablo 2-21'de görülmektedir. Türkiye bu kapsamda, 1990-2002 yılları arasında 1592 milyon Euro tutarında yardım almıştır. Polonya için 4908 milyon Euro, Çek Cumhuriyeti için 2927 milyon Euro, Macaristan için 2175 milyon Euro, Romanya için 3006 milyon Euro tutarında yardım yapılmıştır. Türkiye'nin nüfusu ve yüzölçümü dikkate alındığında, diğer ülkelere daha fazla yardım yapıldığı görülmektedir (ABGS, Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005; Karabacak, 2004; Gençkol, 2003).

Türkiye, Avrupa Birliği'nin Akdeniz Yardım Fonu'ndan yapmış olduğu mali yardımdan da, diğer ülkelere göre daha az yardım almıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, Avrupa Birliği'nin genişleme sürecindeki ülkelere yapmış olduğu mali yardımlar incelenmiş ve bu grupta bulunan Türkiye ile diğer ülkelerin almış olduğu yardımlar karşılaştırılmıştır.

Avrupa Birliği, üyeleri arasında dayanışmayı, ekonomik ve sosyal yönden ilerlemeyi prensip olarak kabul etmiş ve bu amaçla kurulmuş bir topluluktur. Bundan dolayı, Türkiye bu Topluluğun bir üyesi olmayı istemiş ve 1963 yılında Ankara Antlaşması'nı imzalayarak Topluluğa tam üye olarak katılmak için başvurmuştur. Türkiye, Avrupa Birliği'ne aday olduğu günden beri ülkede ekonomik, sosyal ve insan hakları konusunda ilerleme sağlamak için farklı kalemler altında farklı miktarlarda mali yardımlar almıştır. Bu almış olduğu yardımlar beklenenin altında gerçekleşmiştir.

Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri Avrupa Birliği'ne Türkiye'den çok daha sonraları başvurmalarına rağmen üye olarak alınmıştır. Bunların almış oldukları mali yardım miktarları ise Türkiye'nin almış olduğu miktarın çok üstündedir. Bölüm 4'te bu durum karşılaştırılmış ve yapılan yardım miktarları tablolar halinde verilmiştir.

Bu yardım miktarlarının farklı olmamasının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Avrupa Birliği'nin, aday üyelere karşı ayrımcılık yapmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle Yunanistan'ın Birliğe dahil olmasıyla yaşanan olumsuzluklar, bu yardım miktarlarının bazılarının onaylanmamasına neden olduğu gibi Türkiye'nin Birliğe aday olmasını da etkilemiştir. İkincisi ise, Türkiye'den kaynaklanmaktadır. Adaylık sürecinde, Türkiye'de yaşanan siyasi olaylar, askeri darbeler, ekonomik ve sosyal alanlarda yeterince ilerleme sağlanamaması, bölgesel gelişmişlik farkının büyük olması gibi nedenler, Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki ilişkilerin gelişmesini engellemiştir. Bu durum, dolayısı ile tam üyeliği ve mali yardım miktarını etkilemiştir.

Gümrük Birliği'nin gerçekleşmesi, Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin aday ülke olarak kabul edilmesi, ilişkilerin tekrar canlanmasını sağlamış ve alınan yardımlarda artış görülmüştür. 16-17 Aralık 2004 tarihinde gerçekleşen Brüksel Zirvesi'nde, tam üyelik müzakerelerinin 3 Ekim 2005 tarihinde başlayacağı belirtilmiş ve bu tarihten itibaren de tam üyelik müzakereleri başlamıştır. Özellikle son yıllarda Türkiye'nin Avrupa Birliği ile projeler bazında mali ilişkilerinde önemli bir ölçüde artış olmuştur. Ayrıca Avrupa Birliği'nden Türkiye'ye sağlanan mali yardımların tamamı projeler için toplumun büyük bir kesiminin faydalanmasına sunulmuştur.

Sonuç itibariyle, Avrupa Birliği ile Türkiye arasında mali ilişkiler, Türkiye'nin tam üyelik başvurusunu yaptığı günden bugüne değin halen çeşitli şekillerde devam etmekte ve edecektir.

Demokrasi, insan hakları, sivil toplum kuruluşlarının güçlendirilmesi, ekonomik kalkınma, bölgesel gelişmişlik farklarının küçültülmesi yönünde yapılacak çalışmalar, politik ve ekonomik karar alma mekanizmalarının işletilmesi, sanayinin geliştirilmesi ayrıca Türkiye'nin özellikle Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelerle olumlu ilişkiler geliştirmesi Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki mali ilişkileri olumlu yönde etkileyebilecektir.

KAYNAKLAR

- Arakon, M. (2002), Avrupa Akdeniz Ortaklığı Mali Aracı MEDA ve Türkiye, İstanbul: *İKV Yayınları* No: 169, Haziran.
- Antonucci, D. ve Manzocchi, S. (2006). Does Turkey have a special trade relation with the EU? A gravity model approach, *Economic Systems*, 181: 1-13.
- Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (ABGS), <http://www.abgs.gov.tr>, (04.09.2009).
- Avrupa Birliği Merkezi (ABM) (2007), <http://www.abmerkezi.org.tr>, (04.09.2009)
- Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu (AKTD), <http://www.avrupa.info.tr>, (04.09.2009).
- Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği (AKTT), <http://www.deltur.cec.eu.int/>, (06.05.2006).
- BELGENET, Türkiye-AB İlişkileri
<http://www.belgenet.com/arsiv/ab/kopenhagkri.html>, (04.09.2009).
- Beugelsdijk, M. ve Eijffinger, S. C.W. (2005). The Effectiveness of Structural Policy in the European Union: An Empirical Analysis for the EU-15 in 1995-2001, *JCMS*, 43(1): 37-51.
- Bilici, N. (1997). *Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye*, Ekonomik ve Mali Araştırmalar: 1, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Bilici, N. (2004). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri (Genel Bilgiler, İktisadi ve Mali Konular, Vergilendirme)*, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Birden, E. R. (2006). Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkiler, Türkiye Belediyeler Birliği, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ve Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu'nun Proje Hazırlama Kapasitesinin Geliştirilmesi Projesi, Ders Notları.
- Boldrin, M. ve Canova, F. (2001). Europe's Regions. Income Disparities and Regional Policies, *Economic Policy*, Nisan, 207-253.

- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (1998), AB Bütçesi-Fonları ve Türkiye'nin Tam Üyeligi, Ankara: DPT Yayını.
<http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/sahinr/butcefon.html> , (04.09.2009)
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (2002). AB ile İlgili Temel Bilgiler-Tarihçe, Ankara: DPT Yayını, <http://www.dpt.gov.tr/Portal.aspx?PortalRef=3> (04.09.2009).
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (2000). Türk Üyeleri İçin Hazırlanan Not, Türkiye-AT Karma Parlamento Komisyonu, Ankara: DPT Yayını.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (2009a). AB İle İlgili Temel Bilgiler: Komisyon ve Zirveler, <http://www.dpt.gov.tr/Portal.aspx?PortalRef=3> (04.09.2009).
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (2009b). Türkiye-AB İlişkileri, <http://www.dpt.gov.tr/Portal.aspx?PortalRef=3>, (04.09.2009).
- Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM) (2009), Avrupa Birliği, <http://www.dtm.gov.tr>, (04.09.2009).
- Emirhan, P. N. ve Gün, Ö. R. (2001). Avrupa Birliği'nin Gelişme Perspektifi Açısından Türkiye'nin Ekonomik ve Siyasi Durumu: Konverjans (Yakınlaştırma) ve Kopenhag Kriterleri Bazında Makro Göstergelerin Karşılaştırmalı Analizi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (3): 43-60.
- Esfahani, H. S. (2003). Fatal attraction: Turkey's troubled relationship with the European Union, *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 43: 807-826.
- Furceri, D. ve Karras, G. (2006). Are the *new* EU members ready for the EURO? A comparison of costs and benefits, *Journal of Policy Modeling*, 28: 25-38.
- Gençkol M. (2003). Avrupa Birliği Mali İşbirliği Politikaları ve Türkiye, Uzmanlık Tezi, Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü Uyum Dairesi Başkanlığı, T.C. Devlet Planlama Teşkilatı, Yayın No: DPT: 2679.
- Goldberg, M.A. ve Levi, M.D. (2000). The European Union as a country portfolio, *European Journal of Political Economy*, 16: 411-427.
- Güney, A. (2005). The future of Turkey in the European Union, *Futures*, 37: 303-316.

- Harrison, G.W, Rutherford, T.F. ve Tarr. D.G. (1997). Turkey's Customs Union with the EU, Economic implications for Turkey of a Customs Union with the European Union, *European Economic Review*, 41: 861-870.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV), Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği, <http://www.ikv.org.tr/maliisbirligi.php> , (04.09.2009).
- Kandoğan. Y. (2000). Political economy of eastern enlargement of the European Union: Budgetary costs and reforms in voting rules, *European Journal of Political Economy*, 16: 685-705.
- Kaplan, B. (2002). Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Gümrük Birliği Süreci, *Türkiye ve Siyaset Dergisi*, Mayıs-Haziran.
- Karabacak, H. (2004). AB Mali Yardımları ve Türkiye ile Mali İşbirliği, *Maliye Dergisi*, 146: 69-106.
- Karaca, N. (2002). Avrupa Birliği Bütçe Sistemi, Avrupa Komisyonunun “The Community Budget: Facts in Figures” Adlı Makalenin Çevirisi, *Maliye Dergisi*, Sayı 141, Eylül-Aralık.
- Karauçak, Ş. (2000). AB'nin Türkiye'ye Yönelik Mali Yardımları, *İKV Dergisi*, Sayı 147, Eylül-Aralık.
- Kauppi, H. ve Widgren, M. (2004). EU Voting, *Economic Policy*, Temmuz: 223-266.
- Koç, A. (2002). *Gümrük Birliği Çerçevesinde Türkiye'nin AB Ülkeleriyle Dış Ticareti*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Gaziantep.
- Mercenier, J, ve Yeldan, E. (1997). On Turkey's trade policy: Is a customs union with Europe enough?, *European Economic Review*, 41: 871-880.
- Milli Gelirde AB'ye Uzağız, *TRT / Ekonomi Haberleri* (08.09.2008)
- Özcan, G. B. (2000). Local economic development, ecentrahsation and consensus building in Turkey, *Progress in Planning*, 54: 199-278.
- Özer, M. A. (2007). Temel Belgeler Eşliğinde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, *Sayıştay Dergisi*, 66-67: 67-98.
- Polat, N. (2004). Avrupa Birliği- Türkiye Mali İşbirliği ve Sayıştay'ın Topluluk Kaynakları Üzerindeki Denetimi, *Sayıştay Dergisi*, 52: 61-84.
- Sakal, M. ve Ay, M. (2004). Avrupa Birliğinde Yapısal Fonlar ve Mali Yardımlar, İstanbul: *Avrupa Birliği Üzerine Yayınlar*.

- Şeker, M. (2004). Avrupa Birliği'nin Finansal Açıdan Türkiye'ye Yönelik Hibe Faaliyeti ve Bir Karşılaştırma, *Finans-Politika ve Ekonomik Yorumlar*, Sayı: 480, Mart.
- Şimşek, A. U. (2009). Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri Üzerine Yorumlar, <http://turkiye-ab.blogspot.com/>, (04.09.2009).
- Tekin, A. (2005). Future of Turkey-EU relations: a civilisational discourse, *Futures*, 37: 287-302.
- Tekin, Y. (2005). Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye, *Bütçe Dünyası*, 23: 18-24.
- TÜİK, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla IV. Dönem: Ekim, Kasım, Aralık / 2008, www.tuik.gov.tr, (31.03.2009).
- TÜSİAD (2004). Türkiye-AB Gümrük Birliği İlişkilerinde Son Durum, www.tusiad.org, (04.09.2009).
- Ulutürk, S. (2004). Avrupa Birliği ve Türkiye'de Mali Yardımları. Avrupa Birliği Müktesebatında Devlet Yardımları ve Türkiye'nin Uyumu, paribus.tr.googlepages.com/suluturk2.doc, (04.09.2009).
- Üçer, E. (2006). Turkey's accession to the European Union, *Futures*, 38: 197-211.
- Vivero, J.L.S. ve Mateos, J. C. R. (2006). Maritime Europe and EU enlargement. A geopolitical perspective, *Marine Policy*, 30: 167-172.
- Wignaraja, G., McQueen, M. ve Francois, J.F. (2005). European Union-Developing Country FTAs: Overview and Analysis, *World Development*, 33(10): 1545-1565.
- Yazganarık, G. (2003). The Economic Impact of The Fifth Enlargement On The CEECs and Turkey, *Hazine Dergisi*, 16: 1-26.
- Yıldız, H. ve Yardımcıoğlu, F. (2005). Türkiye'ye Yönelik Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Aday Ülkelerle Karşılaştırılması, *Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6 (2): 75-106.

ÖZGEÇMİŞ

Sevilay DEMİR 4 Temmuz 1969 yılında İzmir’de doğdu ve ilkokul, ortaokul öğrenimini İzmir’de, lise öğrenimini Konya’da tamamladı. 1993 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ni bitirip 1994 yılında avukat unvanını aldı ve halen Gaziantep Üniversitesi Hukuk Müşavirliği’nde Avukat olarak çalışmaktadır. 2000 yılında Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı’nda yüksek lisans programına başladı ve halen öğrenimine devam etmektedir.

VITAE

Sevilay DEMIR was born on July 4, 1969 in Izmir and completed her primary and middle school education in the same city. Then, she moved to Konya where she completed her high school education. She was graduated from Law Faculty of University of Ankara and had lawyer title in 1994. She is currently working at the University of Gaziantep as a lawyer. She began her master education in the Department of Economics at the Institute of Social Science of University of Gaziantep in 2000 and is currently continuing her education.